

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE CERCETĂRI PENTRU CALITATEA VIEȚII

Aderarea României la Uniunea Europeană: impactul asupra statului bunătății românesc

Centrul de Informare și Documentare Economică
București, 2004

Colectiv de autori:

Simona Vonica RĂDUȚIU (coordonator)
Cristina BĂJENARU
Cristina DOBOȘ
Dana Cornelia NIȚULESCU
Raluca POPESCU
Laura STOICA

Editat de CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
REDACTOR-ȘEF - VALERIU IOAN FRANC
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE - AIDA SARCHIZIAN

Redactor: Adelina BIGICĂ
Concepție grafică, machetare și tehnoredactare: VICTOR PREDA
CIDE/STUDII/PROBLEME: Pro122_123_04.doc

Redacția și administrația: București, Calea 13 Septembrie nr. 13, sectorul 5,
cod poștal 76 117, telefon: 0040-1-411 60 75, telefax: 0040-1-411 54 86
Adresa poștală: București 5, căsuța poștală 5 - 72

Materialele cuprinse în acest buletin pot fi reproduse numai cu aprobarea
conducerii Institutului Național de Cercetări Economice

Volumele seriei pot fi identificate și comandate fie în colecție anuală, respectiv ISSN 1222 - 5401,
fie pe fiecare titlu în parte, respectiv pe ISBN alocat fiecărui volum.

Pentru volumul de față: ISBN - 973 - 7940 - 65 -2

CUPRINS

1. Constituirea Uniunii Europene și relația cu țările candidate	7
1.1. Istoric și evoluție	7
1.2. Principalele tratate ale Uniunii Europene	10
1.3. Extinderea Uniunii Europene.....	13
1.4. Negocierea Uniunii Europene cu România.....	14
2. Construcția instituțională a Uniunii Europene	16
2.1. Palierele decizionale și președinția Uniunii Europene	16
2.2. Structura instituțională a Uniunii Europene	18
2.2. 1. Atribuțiile instituțiilor europene	18
2.2.2. Atribuțiile organismelor care sprijină funcționarea instituțiilor europene.....	20
3. Direcțiile de politică socială adoptate la nivelul Uniunii Europene	23
3.1. Scurt istoric.....	23
3.2. Obiective generale ale direcțiilor de politică socială	26
3.3. Direcții comune de politică socială	27
3.4. Strategia Europeană de Ocupare a Forței de Muncă	29
3.5. Planurile Naționale de Promovare a Incluziunii Sociale.....	30
3.6. Planul Național de Promovare a Incluziunii Sociale în România	34
4. Analiza impactului aderării României la Uniunea Europeană asupra statului bunăstării românesc	37
4.1. Statul bunăstării.....	37
4.2. Schimbări ale statului bunăstării românesc după 1989	40
4.3. Impactul extinderii Uniunii Europene asupra statului bunăstării românesc ...	43
5. Analiza impactului potențial al procesului globalizării asupra statului bunăstării	46
5.1. Analiză conceptuală	46
5.2. Globalizarea economică.....	48
5.3. Impactul globalizării asupra statului bunăstării	51
6. Concluzii	55
Bibliografie	56

Studiul de față analizează un subiect amplu dezbătut în literatura de specialitate: impactul potențial pe care viitoarea aderare a României la Uniunea Europeană îl va avea asupra statului bunăstării românesc.

Lucrarea este structurată în șase capitole: *“Constituirea Uniunii Europene și relația cu țările candidate”, “Construcția instituțională a Uniunii Europene”, “Direcțiile de politică socială adoptate la nivelul Uniunii Europene”, “Impactului aderării României la Uniunea Europeană asupra statului bunăstării românesc”, “Impactului potențial al procesului globalizării asupra statului bunăstării” și “Concluzii”.*

Primele trei capitole încearcă să dea un răspuns la întrebarea: ce este și cum funcționează Uniunea Europeană? Primul capitol prezintă secvențele temporale ale constituirii Uniunii Europene, precum și principalele tratate adoptate. Este prezentat totodată procesul extinderii Uniunii Europene și în cadrul acesteia, negocierea directă cu România. Al doilea capitol analizează construcția instituțională a Uniunii Europene: care sunt palierele decizionale, cum este reglementată acordarea președinției Uniunii Europene. Este analizat apoi mai în detaliu structura instituțională și anume atribuțiile ce revin atât instituțiilor europene principale cât și organismelor care sprijină efectiv desfășurarea activității lor. Cel de al treilea capitol prezintă care sunt direcțiile de politică socială adoptate de comun acord de toate statele membre. Acest capitol oferă cadrul general de analiză a structurii sociale interstatale în care România urmează să se integreze prin aderare. Capitolul debutează cu un scurt istoric al acestor inițiative comune de politică socială, trece apoi în revistă obiectivele generale ale direcțiilor de politică socială și direcțiile comune de politică socială. A doua parte a capitolului prezintă Strategia Europeană de Ocupare a Forței de Muncă și Planurile Naționale de Promovare a Incluziunii Sociale. Ca exemplificare națională, este apoi prezentat Planul Național de Promovare a Incluziunii Sociale în România.

Ultimele două capitole sunt dedicate impactului asupra statului bunăstării românesc pe care îl au integrarea europeană și procesul complex al globalizării. Capitolul patru definește statul bunăstării și principalele probleme cu care acesta se confruntă. Sunt apoi analizate schimbările de după 1989 din statul bunăstării românesc iar ultima parte analizează impactul pe care îl are aderarea țării noastre la Uniunea Europeană. Capitolul al șaselea supune atenției impactul pe care procesul globalizării îl va avea asupra statului bunăstării.

Sperăm că studiul de față reprezintă o contribuție științifică la abordarea unui domeniu de maxim interes pentru țara noastră: impactul actualei extinderi a Uniunii Europene, mai precis valul al cincilea din anul 2007 care va include România și Bulgaria. Ne așteptăm ca rezultatele obținute prin testarea ipotezelor stabilite să contureze o imagine de ansamblu a contextului social european și să ofere viitoare direcții de analiză sociologică pentru actualele tendințe ale statului bunăstării românesc.

1. Constituirea Uniunii Europene și relația cu țările candidate

Raluca POPESCU
Simona Vonica RĂDUȚIU

Uniunea Europeană este rezultatul unui proces de cooperare și integrare care a fost inițiat pe considerente preponderent economice în anul 1951, între șase țări europene (Belgia, Germania, Franța, Italia, Luxemburg și Olanda).

După mai bine de cincizeci de ani și valuri succesive de aderare (în 1973 au aderat Danemarca, Irlanda și Regatul Unit; în 1981: Grecia; în 1986: Spania și Portugalia; în 1995: Austria, Finlanda și Suedia; și în 2004: Republica Cehă, Cipru, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Slovacia, Slovenia, Malta, Ungaria), Uniunea Europeană cuprinde astăzi 25 de state membre și se pregătește pentru a șasea extindere, prognozată pentru anul 2007 îndreptată din nou către țările din Europa de Est.

Pentru o înțelegere mai profundă a amplului proces reprezentat de funcționarea în practică a Uniunii Europene, vom face un scurt istoric al constituirii acestei cooperări interstatale. Sunt analizate apoi elementele de bază ale cadrului legislativ de funcționare, mai exact principalele tratate adoptate de către statele membre. A doua parte a capitolului este dedicată relației Uniunii Europene cu țările candidate în lumina Criteriilor de la Copenhaga. Ultima secțiune a capitolului este dedicată stadiului negocierilor Uniunii Europene cu țara noastră.

1.1. Istoric și evoluție

Motivele constituirii Uniunii Europene se regăsesc atât în nevoia asigurării stabilității și ordinii în spațiul bătrânului continent (idei regăsite în lucrările semnate de *Machiavelli, Hobbes, Locke și Kant*) cât și în expansiunea noțiunii de stat-națiune începând cu mijlocul secolului XIX. Cronologic, pot fi identificate trei faze distincte ale constituirii Uniunii Europene: (1) momentul anului 1950 odată cu stabilirea instituțiilor Comunității Europene, (2) perioada anilor '60 caracterizată prin dezvoltările succesive cuprinse între primele două valuri de extindere a spațiului comun european și (3) ultima etapă începută în 1985 odată cu numirea lui Jacques Delors ca președinte al Comisiei Europene. (*Kouvertaris G., Moschonas, A., 1996:1-2*).

Începuturile constituirii a ceea ce astăzi este definit ca Uniunea Europeană sunt legate, în genere, de semnarea în 1947 a "*Protocolului de la Haga*", de către țările Benelux (Belgia, Olanda și Luxemburg). Având în vedere atât proximitatea lor geografică cât și situația socioeconomică dificilă cu care se confruntau ca urmare a celui de-al doilea război mondial, cele trei țări au convenit crearea unei piețe comune. Spațiul economic comun viza facilitarea reconstrucției de după război și normalizarea vieții economice. Ca o primă direcție comună adoptată în

acest sens, țările Benelux au desființat taxele vamale percepute în schimburile economice dintre ele și au stabilit taxe comune față de produsele venite din alte piețe. Experimentul inițiat de cele trei state s-a dovedit a fi în final o reușită din punct de vedere economic și a contribuit în bună măsură la amplificarea ideii de integrare europeană, proiect care începuse să se contureze deja în spațiul occidental european. În contextul creat de succesul țărilor Benelux, se naște așa-numita idee europeană, pe care *Robert Schuman* a concretizat-o într-un proiect european lansat la data de 9 mai 1950.

Printre fondatorii ideii de integrare europeană, un loc important îl ocupă *Jean Monnet*. După terminarea primului război mondial, *Jean Monnet* a înființat primele organizații franco-britanice de aprovizionare, fiind numit secretar general adjunct al Societății Națiunilor. În această funcție, economistul francez a remarcat dificultățile organizațiilor internaționale de natură interguvernamentală, orientându-se spre organizații de natură supranațională. Pe baza experienței dobândite în acea perioadă, *Jean Monnet* a lansat ideea unei **Comunități Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO)**. Cucerit de planul redactat de *Monnet*, *Schuman* și-a asumat responsabilitatea politică a aplicării acestuia. Un alt actor cheie în aplicarea ideii europene a fost *Konrad Adenauer*, cancelar al Germaniei Federale, care a susținut și favorizat reconcilierea germano-franceză.

În 1951, a fost semnat Tratatul de la Paris pentru constituirea CECO de către Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg și Olanda. CECO este prima organizație europeană ce dispune de atribute supranaționale. Caracterul supra-național rezultă din delegarea suveranității în privința gestionării pieței comune a cărbunelui și oțelului, delegare consimțită de toate statele membre. În continuarea acestei inițiative, cele șase țări - Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg și Olanda semnează în anul 1957 tratatele care instituie Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (EURATOM) și Comunitatea Economică Europeană (CEE). Tratatul de înființare sunt cunoscute sub numele de Tratatul de la Roma și au intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958. În anul 1967 intră în vigoare Tratatul de constituire a unui singur Consiliu și a unei singure Comisii a Comunităților Europene. Un alt moment important în istoria UE este reprezentat de intrarea în vigoare a Actului Unic European (AUE), care adaugă cooperarea politică celei economice în anul 1987.

După mai multe valuri de aderare și extindere a organizației europene (1972: Marea Britanie, Danemarca și Irlanda; 1981: Grecia; 1986: Spania și Portugalia; 1992: Austria, Finlanda și Suedia), Comunitatea Europeană devine "Piața celor 15".

În tot acest timp comunitatea nu a fost lipsită de controverse. Aderarea Marii Britanii a provocat vii dezbateri. Coeziunea țărilor fondatoare și succesele Pieței Comune au determinat guvernul englez să își depună în 1961 candidatura de aderare la CEE (Comunitatea Economică Europeană). Atitudinea totuși ambiguă a britanicilor față de integrarea europeană și rezervele exprimate de Generalul de Gaulle au făcut însă ca aderarea Marii Britanii să se realizeze abia în anul 1972. Ca principală rezervă față de candidatura britanică, Generalul de Gaulle considera că statul englez ar putea juca rolul unui "cal troian" în interiorul

comunității, având în vedere relațiile privilegiate care au existat întotdeauna între SUA și Marea Britanie.

Odată cu semnarea tratatului de la Maastricht, în anul 1993, Comunitatea Economică Europeană a celor cincisprezece membri se transformă în **Uniunea Europeană**. Comunitățile Europene (CECO, EURATOM și CEE), alături de politica externă și de securitate comună și justiția și afacerile interne reprezintă cei trei piloni ai Uniunii Europene. Noua denumire atestă, în fond, trecerea de la integrarea economică sectorială la o integrare superioară, prin includerea atât a planului politic, cât și a celui sociocultural.

În anul 1997, este adoptată "*Agenda 2000 - pentru o Europă mai puternică și mai extinsă*", care tratează reforma instituțională a UE, prezintă viziunea asupra extinderii Uniunii și opiniile Comisiei cu privire la cererile de aderare la UE ale celor zece țări central-europene: Polonia, Ungaria, Cehia, România, Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, Grecia, Turcia. Începând cu noiembrie 1998 apar primele rapoarte anuale referitoare la stadiul de îndeplinire a condițiilor de aderare de către statele candidate la UE.

Deschiderea extinderii organizației de cooperare europeană către noile state estice are loc în principal datorită încetării războiului rece. Trebuie remarcat faptul că începuturile integrării economice vest-europene sunt strâns legate de confruntarea globală dintre comunism și capitalism. Pentru majoritatea analiștilor nu este întâmplătoare apariția structurilor de integrare europeană concomitent cu înființarea blocului militar nord-atlantic și cooperarea strânsă dintre acesta din urmă și Piața Comună. Aspectul ideologic existent în constituirea structurilor de unificare europeană din perioada războiului rece explică și faptul că o serie de state, deși dezvoltate din punct de vedere economic, nu au fost decât târziu acceptate în Piața Comună (cazul Austriei, Finlandei și Suediei). Alte țări cu nivel economic mai scăzut au devenit membre ale Pieței Comune cu mult înainte, datorită participării în cadrul NATO (cazul Greciei, Spaniei și Portugaliei).

În privința modului de realizare a integrării, instituțiile Uniunii Europene conservă tensiunea între cele două perspective majore: integrare supranațională și integrare interguvernamentală (*Pescaru, 2002*). Există astfel organisme supra-naționale cum sunt Parlamentul European sau Comisia și Curtea de Justiție, așa cum există și instituții cu caracter interguvernamental - Consiliul de Miniștri și Consiliul European.

Parlamentul European exercită o funcție motrice. Fundamentarea acestuia nu se realizează conform sistemului parlamentar clasic, pe modelul parlamentelor naționale, neexistând un guvern european pe care să îl investească și care să fie reprezentantul unei majorități politice. *Comisia* Uniunii Europene deține monopolul asupra inițiativei legislative. Aceasta transmite *Consiliului* și *Parlamentului* propunerile sale de reglementări și directive, execută bugetul comunitar, girează politica agricolă, comercială și piața internă europeană, dispunând de puterea de a sancționa întreprinderile ce nu respectă legislația comunitară în domeniul liberei concurențe. *Curtea de Justiție* are ca rol fundamental reglementarea și medierea conflictelor, pornind de la tratatele semnate în cadrul comunității. *Consiliul de Miniștri* este principala instituție decizională a Uniunii Europene. Este compus din miniștrii de externe ai țărilor membre și exprimă în mod esențial interesele

naționale. Activitatea sa este destinată unor probleme tehnice: agricultura, finanțe, transporturi, mediu etc. *Consiliul European* a fost inaugurat în 1974 și a apărut ca urmare firească a întâlnirilor regulate ale șefilor de stat și de guvern cu președintele Comisiei Europene. Nu este un organism decizional în sensul tratatului de la Maastricht, principalul său rol fiind acela de a tranșa anumite probleme care nu pot obține acordul la nivel de miniștri.

La 1 ianuarie 1999 s-a lansat moneda unică europeană în statele care au îndeplinit criteriile de convergență. La 1 ianuarie 2002 au intrat în circulație monedele și bancnotele Euro în cele 12 state participante la zona Euro: Austria, Belgia, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Portugalia și Spania. Introducerea monedei unice europene a generat dispute puternice în interiorul statelor membre. Părerile au fost contrare, considerându-se că moneda europeană conduce la avantaje evidente pe termen lung, sau dimpotrivă ca EURO nu poate constitui o alternativă reală la dominația dolarului. Analizii mai pesimiștii considerau că dispariția monedelor naționale și utilizarea exclusivă a monedei EURO va genera un proces inflaționist superior celui existent în condițiile menținerii monedei naționale. Introducerea monedei europene unice a fost însă un succes, și în prezent putem considera că unificarea economică europeană este îndeplinită, în linii generale.

Problema unificării politice și sociale rămâne însă în continuare deschisă. Mulți specialiști consideră că unificarea europeană la nivelul politic, cu atât mai mult privind politica socială este procesul cel mai dificil de realizat.

Data de 1 mai 2004 va rămâne fără îndoială un moment unic în evoluția Uniunii Europene. Aderarea simultană a unui număr de zece noi state membre: Cehia, Cipru, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Slovacia, Slovenia, Malta, Ungaria reprezintă cea mai amplă aderare înregistrată până acum.

1.2. Principalele tratate ale Uniunii Europene

În anii 1990, singurele documente care legiferau politica socială în spațiul Uniunii Europene erau **Carta Drepturilor Sociale Fundamentale ale Muncitorilor**, adoptată în 1989 și acordul de politică socială din 1992 anexat ca protocol **Tratatului de la Maastricht** din 1992.

Uniunea Europeană este orientată mai degrabă spre promovarea unor inițiative comune în domeniul politicii sociale în contextul unei coordonări deschise decât spre constituirea unui sistem unic de politică socială.

Carta Drepturilor Sociale Fundamentale ale Muncitorilor, Tratatul de la Maastricht din 1992 și **Tratatul de la Amsterdam** din 1997 conturează preocuparea statelor membre ale Uniunii Europene pentru stabilirea unor priorități comune în domeniul social, în mod particular în domeniul ocupării forței de muncă.

Carta Drepturilor Sociale Fundamentale ale Muncitorilor a lansat ideea dezvoltării unui spațiu social european comun și a conturat principiile generale referitoare la condițiile de muncă și de trai ale persoanelor de pe piața muncii.

Guvernele statelor membre care au semnat această Cartă, s-au angajat să respecte o serie de principii comune:

1. Dreptul de a munci într-o țară membră a Uniunii Europene după libera alegere;
2. Libertatea de a alege o ocupație și dreptul de a fi plătit corect;
3. Dreptul de a-și îmbunătăți condițiile de viață și de muncă;
4. Dreptul la protecție socială sub prevederile sistemelor naționale;
5. Dreptul de a se asocia liber și în afaceri colective;
6. Dreptul la pregătire vocațională;
7. Dreptul bărbaților și femeilor la tratament egalitar;
8. Dreptul celor care muncesc la informație, consultare și participare;
9. Dreptul protejării sănătății și siguranței la locul de muncă;
10. Protejarea copiilor și adolescenților;
11. Un standard decent de viață pentru persoanele în vârstă;
12. Îmbunătățirea integrării sociale și profesionale a persoanelor cu dizabilități (***, 1996:7).

În septembrie 1989, Comisia Europeană a supus dezbaterii publice adoptarea Cartei. Principalele critici aduse Cartei au venit din partea celor care consideră că reglementările politicilor sociale la nivel supranațional erodează suveranitatea națională. Inițial, Carta a fost adoptată de 11 dintre cele 12 state membre de atunci, excepția fiind Marea Britanie.

Hagen (1992) identifică două surse de rezervă față de Carta Socială: pe de-o parte, din partea țărilor cu puternice state ale bunăstării (țările Benelux, Danemarca, Germania, Suedia, Norvegia) care ar putea fi obligate să își revizuiască și să își reducă generoasele sisteme de securitate socială, iar pe de altă parte din partea țărilor mai puțin dezvoltate care ar putea pierde avantajul comparativ al forței de muncă ieftine dezavantajate prin introducerea unor standarde minime prea ridicate privind drepturile acordate muncitorilor. În completarea acestei idei, aderarea țărilor din fostul bloc comunist la Uniunea Europeană poate reprezenta o a treia sursă de critici deoarece, deși acestea vor depune eforturi susținute în direcția alinierii sistemelor de securitate socială la standardele impuse prin aderare, probabil vor frâna procesul de creare a unui spațiu social comun prin confruntarea cu dificultățile economice specifice. În viziunea lui *Hagen*, o posibilă variantă euro-corporatistă a economiei de piață va pune accentul pe reglementarea condițiilor de producție și de muncă față de drepturile sociale comune. Reglementările supranaționale ale pieței muncii vor lua probabil forma unor standarde sociale minime moderate, posibil ceva mai ridicate decât standardele din țările cele mai puțin dezvoltate. (*Zamfir, Cătălin și Zamfir, Elena*, coordonatori, 1997: 244-245)

În 1992, **Tratatul de la Maastricht** (cunoscut și sub denumirea de **Tratatul Uniunii Europene**) a modificat *Tratatul de la Roma* din 1957 (***, 1996: 3). Conform documentului semnat de către statele membre, comunitatea este implicată direct în problemele cu caracter social ale cetățenilor săi atâta vreme cât statele membre recunosc, de comun acord, că integrarea europeană economică,

comercială și politică poate fi realizată printr-o angajare în direcția asigurării bunăstării și standardului de viață pentru toți cetățenii.

Legislația socială europeană a tins întotdeauna să fie de natură minimală și să respecte principiul subsidiarității (care presupune acțiuni din partea comunității doar atunci când rezultatul final poate fi atins mai bine prin intermediul acesteia, decât prin acțiunea singulară a statelor membre). Din acest motiv, comunitatea a tins să se concentreze mai mult asupra unor aspecte concrete de politică socială, în timp ce statele membre s-au angajat asupra esenței responsabilităților, cum ar fi, de exemplu, controlul propriilor state ale bunăstării.

Sarcinile direcțiilor comune de politică socială europeană sunt, conform Tratatului de la Maastricht (art. 136): „promovarea ocupării forței de muncă, îmbunătățirea condițiilor de viață și de muncă, deci să facă posibilă armonizarea lor, perioadă în care sunt menținute progresul, protecția socială adecvată, dialogul dintre management și muncă, dezvoltarea resurselor umane, având în vedere o ocupare înaltă și trainică a forței de muncă și combaterea excluziunii” (***, 2000: 4). Promovarea calității vieții prin asigurarea unui standard decent al vieții pentru toți cetățenii statelor membre reprezintă scopul politicii europene în domeniul social și al ocupării forței de muncă.

Articolul 125 al Tratatului de la Maastricht precizează importanța dezvoltării unei strategii comune în direcția „promovării unei forțe a muncii calificată, specializată și adaptabilă și a piețelor muncii care să răspundă schimbării economice” (***, 2000: 6). Aceste deziderate au fost reluate și au reprezentat sursa de inspirație pentru stabilirea Strategiei de Ocupare a Forței de Muncă.

În timpul negocierilor aferente *Tratatului de la Maastricht*, a devenit din ce în ce mai clar că majoritatea statelor membre au dorit să continue direcția inițiată de principiile Cartei Drepturilor Sociale Fundamentale ale Muncitorilor. Toate cele 11 state membre - cu excepția Marii Britanii - au votat un număr de capitole majoritare de interes. Acestea sunt: sănătate și siguranță, cadrul standardelor minime pentru mediul de muncă, informarea și consultarea celor care muncesc, egalitatea dintre bărbați și femei și integrarea celor excluși de pe piața muncii. Restul capitolelor încă necesitau un acord unanim cu excepția reglementărilor referitoare la plata muncii, dreptul de asociere și afaceri colective, dreptul la grevă și dreptul de a impune greve patronale, ceea ce reprezintă chestiuni de ordin național (***, 1996: 7).

Un prim plan operațional de acțiune în domeniul ocupării forței de muncă a fost stabilit și aprobat de către șefii statelor membre, în 1994, la Essen.

Tratatul de la Amsterdam din 1997 marchează un remarcabil progres în conturarea politicii sociale a Uniunii Europene deoarece, pentru prima dată, politica de ocupare a forței de muncă a fost extinsă la dimensiune europeană și recunoscută ca o sarcină comună de lucru. Tratatul de la Amsterdam a întărit eforturile europene de a crea noi locuri de muncă. Un întreg capitol al tratatului a fost dedicat ocupării forței de muncă și unificării politicilor sociale dispersate. Tratatul de la Amsterdam a menținut structura celor trei stâlpi propuși în Tratatul de la Maastricht (comunitățile europene, politica externă și de securitate comună și justiție și afaceri interne). În domeniul social și al ocupării forței de muncă, au fost inițiate trei direcții noi: definirea unei strategii europene comune la nivelul UE

și a unor planuri naționale evaluate în fiecare an, dreptul UE de a adopta măsuri care să încurajeze cooperarea între statele membre și crearea unui comitet pentru ocupare care să coordoneze politicile naționale cu piața muncii (***(1), 1999:7).

Tratatul de la Amsterdam a fost adoptat în cadrul lucrărilor de la Consiliul European de la Amsterdam din 16-17 iunie 1997 și semnat la 2 octombrie 1997 de miniștrii de externe ai celor 15 state membre și își propune să construiască o Europă mai apropiată de cetățenii săi, mai prezentă pe plan internațional. Pactului de stabilitate bugetară (monetară) i s-a atașat un pachet de măsuri cu caracter social privind creșterea economică și crearea de noi locuri de muncă, subliniindu-se că „politicile macroeconomice și bugetare sănătoase sunt corelate cu creșterea puternică și durabilă a producției și locurilor de muncă”.

Tratatul de la Amsterdam a intrat în vigoare la 1 mai 1999, obiectivele sale principale fiind axate pe următoarele coordonate: plasarea strategiei ocupării forței de muncă și drepturile cetățenilor între prioritățile Uniunii, îndepărtarea ultimelor bariere din calea libertății de mișcare și întărirea securității și sporirea rolului Europei în problemele mondiale.

Conform articolului 13 al Tratatului, Uniunea Europeană va acționa „pentru a combate discriminarea bazată pe sex, rasă sau origine etnică, religie sau credință, dizabilitate, vârstă sau orientare sexuală”. Categoriile excluse social sunt victime ale sărăciei și șomajului și includ: femei de diferite origini etnice, persoane în vârstă sau cu dizabilități fizice și psihice, șomeri, dependenți de alcool sau droguri, refugiați. În promovarea măsurilor de combatere a incluziunii sociale sunt implicați toți actorii sociali, parteneri guvernamentali și non-guvernamentali. (***, 2000:28-29).

1.3. Extinderea Uniunii Europene

Extinderea Uniunii Europene reprezintă unul din obiectivele permanent prezente în planurile de acțiune ale statelor ce dețin președinția Uniunii Europene. Comunitatea Europeană creată în **1951** s-a extins devenind Uniunea Europeană. Celor șase țări inițiale: Germania Federală, Franța, Belgia, Italia, Luxemburg și Olanda s-au alăturat Marea Britanie, Irlanda și Danemarca în **1973**, Grecia în **1981**, Spania și Portugalia în **1986** Austria, Finlanda și Suedia în **1995**.

Cadrul financiar al agendei anului 2000 a inclus un amplu proces de extindere. Treisprezece țări au depus cerere de aderare la Uniunea Europeană: Cipru, Malta, zece țări ale Europei de Sud-Est (Bulgaria, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, Republica Cehă, România, Slovacia, Slovenia) și Turcia. Dintre acestea, la data de **1 mai 2004**, zece state s-au alăturat Uniunii (Cipru, Malta, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, Republica Cehă, Slovacia, Slovenia), România și Bulgaria urmând să intre în 2007. Elveția a suspendat demersurile de aderare datorită opiniei defavorabile exprimate majoritar de către cetățenii săi în cadrul unui referendum organizat la nivel național.

Extinderea prezintă numeroase avantaje pentru Uniunea Europeană. În primul rând, putem aminti maximizarea zonei de pace și stabilitate la scara

întregului continent european contribuie la evitarea conflictelor cum ar fi cel din Iugoslavia. Noile dimensiuni ale pieței unice sunt exemplificate de trecerea de la 376 la 400 milioane consumatori.

Aderarea țărilor candidate la Uniunea Europeană este condiționată de îndeplinirea **criteriilor de la Copenhaga**, criterii stabilite în cadrul Consiliului European în iunie 1993. Acestea sunt: stabilitatea instituțiilor care garantează democrația, statul de drept, drepturile omului, respectul față de minorități și protecția acestora; existența unei economii de piață funcțională, precum și a capacității de a face față presiunii concurențiale și forțelor pieței din cadrul UE și capacitatea de a-și asuma obligațiile dictate de parteneriat, de calitate de membru UE incluzând aderența la țintele unificării politice, economice și monetare. Totodată, trebuie să fie o țară europeană (apartenență geografică, economică și culturală) și să adopte *acquis-ul* comunitar care cuprinde principiile, regulile și obiectivele fundamentale ce stau la baza Uniunii Europene.

Cadrul bilateral de aderare între Uniunea Europeană și țările candidate este pregătit în colaborare și stabilește direcțiile prioritare. Este respectat principiul diferențierii conform căruia fiecare țară avansează corespunzător eforturilor proprii. De asemenea, durata negocierilor variază de la o țară la alta în funcție de rezultatele evoluției fiecărei țări.

Pentru o parte din ultimele state care s-au alăturat UE în 2004 (Cipru, Estonia, Ungaria, Polonia, Republica Cehă și Slovenia) negocierile de aderare au fost declanșate la 31 martie 1998 iar la 15 februarie 2000 cu celelalte țări aderente (Letonia, Lituania, Malta, Slovacia) precum și cu țările candidate din 2007 (Bulgaria și România). Consiliul European de la Helsinki a decis oficial că Turcia este o țară candidată respectând aceleași criterii care se aplică țărilor candidate.

Periodic se reunește o conferință europeană la care sunt prezente toate statele membre și țările candidate la aderare. Acestea abordează împreună subiecte cum ar fi: politica externă și securitatea, lupta contra traficului de droguri și criminalității internaționale, afirmarea statului de drept, cooperarea economică și regională, mediul înconjurător.

1.4. Negocierea Uniunii Europene cu România

Toate eforturile întreprinse de ambele părți în cadrul negocierilor dintre Uniunea Europeană și România, eforturi concretizate în încheierea capitolelor de negociere demonstrează atât dorința României de a se integra într-un sistem de valori democratic, competitiv economic și eficient din punctual de vedere al bunăstării sociale cât și disponibilitatea Uniunii de a-și lărgi aria de influență.

În relația cu statele candidate, Uniunea Europeană negociază un număr fix de 31 de capitole. Dintre acestea, la data de 21 decembrie 2001, nouă capitole erau închise de către toate țările candidate: Capitolul 5: *Dreptul societăților comerciale*; Capitolul 8: *Pescuitul*; Capitolul 12: *Statistica*; Capitolul 16: *Întreprinderi mici și mijlocii*; Capitolul 17: *Știința și cercetare*; Capitolul 18: *Educație, formare profesională și tineret*; Capitolul 23: *Protecția consumatorilor și*

a sănătății; Capitolul 26: *Relații externe*; Capitolul 27: *Politica externă și de securitate comună*.

La momentul iunie 2003, România are în curs de negociere cu Uniunea Europeană 30 de capitole și anume: libera circulație a mărfurilor, a persoanelor, a serviciilor, a capitalului, dreptul societăților comerciale, politica în domeniul concurenței, agricultura, pescuitul, politica în domeniul transporturilor, impozitarea, uniunea economică și monetară, statistica, politicile sociale și ocuparea forței de muncă, energia, politica industrială, întreprinderile mici și mijlocii, știința și cercetarea, educația, formarea profesională și tineret, telecomunicațiile și tehnologia informației, cultura și politica în domeniul audiovizualului, politica regională, protecția mediului, protecția consumatorului și a sănătății, justiția și afacerile interne, uniunea vamală, relații externe, politica externă și de securitate comună, controlul financiar, dispoziții financiare și bugetare, instituții și un capitol de diverse. Dintre aceste capitole România a închis, în urma negocierilor, 20. Au mai rămas în discuție capitolele privitoare la : libera circulație a persoanelor, libera circulație a serviciilor, politica în domeniul concurenței, agricultură, energie, politica regională, protecția mediului, justiție și afaceri interne, dispoziții financiare și bugetare. Data prevăzută pentru aderarea la Uniunea Europeană a celor două țări candidate: România și Bulgaria este anul 2007.

La capitolul 13 "Politici sociale și ocuparea forței de muncă", România a deschis capitolul în cadrul conferinței interguvernamentale de aderare din octombrie 2001. În cadrul conferinței din aprilie 2002, a închis provizoriu capitolul. Acquis-ul acestui capitol a fost transpus în mare măsură și se urmărește în continuare realizarea la timp și integral a angajamentelor asumate. În agenda anului 2003 se numără: elaborarea unei legi speciale pentru constituirea Fondului de garantare a salariilor în cazul insolvenței patronilor și aprobarea legii privind schemele facultative de pensii ocupaționale. Prevederile codului muncii au fost armonizate cu acquis-ul comunitar în domeniile: munca cu timp redus, organizarea timpului de lucru, concedierile colective, informarea lucrătorilor asupra condițiilor contractului sau raportului de muncă, egalitatea de tratament pentru bărbați și femei, reglementările privind sănătatea și securitatea în muncă, dialogul social. În domeniul ocupării forței de muncă, s-a început un proces de revizuire a politicii de ocupare în sensul stimulării ocupării.

În domeniul programelor de sănătate publică au fost actualizate liniile strategice ale Programului comunitar de sănătate publică, acordându-se un rol accentuat următoarelor componente: supravegherea și controlul bolilor transmisibile, imunizarea populației, controlul bolilor prioritare-tuberculoza, HIV -, evaluarea stării de sănătate și a factorilor de risc.

Un alt subcapitol în cadrul celor vizând politicile sociale se referă la securitate socială și excludere socială. Asigurările sociale, asistența socială și protecția persoanelor cu handicap sunt supuse reformărilor. Trecerea la o schemă facultativă a unor pensii ocupaționale este acompaniată de o propunere a unei campanii de informare asupra reformei sistemului de pensii.

2. Construcția instituțională a Uniunii Europene

Laura STOICA
Simona Vonica RĂDUȚIU

În cadrul cercetării impactului pe care aderarea României la Uniunea Europeană îl va avea asupra statului bunăstării românesc, se impune identificarea instituțiilor existente la nivelul Uniunii Europene, funcțiile și misiunea acestora, precum și modul în care sunt reprezentate și cooperează statele membre la acest nivel. Capitolul prezintă din punct de vedere instituțional structura pe baza căreia funcționează Comunitatea Europeană.

2.1 Palierele decizionale și președinția Uniunii Europene

Uniunea Europeană se bazează pe un sistem instituțional unic în lume, în cadrul căruia statele membre delegă suveranitatea națională în anumite situații instituțiilor europene independente, care reprezintă interesele Uniunii ca întreg, ale statelor membre și ale cetățenilor acestor state. În cadrul acestui sistem instituțional, principalele trei instituții sunt: **Comisia Europeană, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene**. În linii mari, Comisia Europeană susține interesele Uniunii ca întreg, în timp ce fiecare guvern național este reprezentat la nivelul Uniunii în Consiliul European, iar Parlamentul European este ales direct prin votul cetățenilor statelor membre. Fiecare dintre aceste instituții și celelalte instituții pe care se sprijină desfășurarea activităților lor sunt prezentate pe scurt în a doua parte a acestui capitol.

Distribuirea responsabilității între instituțiile comunitare și statele membre are la bază principiul subsidiarității, care este aplicat în reglementările diferitelor activități din domeniul politic, economic sau social. Conform acestui principiu, deciziile politice sau de altă natură nu trebuie luate la un nivel mai înalt decât este nevoie. Se vizează, astfel, o organizare descentralizată a responsabilităților, pentru a nu se încredința unei unități sociale mai largi ceea ce poate fi bine realizat în cadrul uneia mai restrânsă (*Zamfir, C. Vlăsceanu, L.(coord), 1993*).

La nivelul Uniunii Europene se urmărește eficiența decizională prin acceptarea de către statele membre a transferului unei părți din atribuțiile suverane unor instituții independente ce reprezintă, în același timp, interesele naționale cât și cele comunitare. Conform acestui principiu, Uniunea Europeană acționează în limitele competențelor și obiectivelor care îi sunt conferite prin Tratatul de la Nisa din anul 2001. În domeniile care nu țin de competența sa exclusivă, Comunitatea nu intervine decât dacă, și în măsura în care obiectivele acțiunii vizate nu pot fi realizate într-o manieră satisfăcătoare pentru statele membre și pot fi mai bine realizate la nivel comunitar.

Uniunea Europeană respectă identitatea națională a fiecăruia dintre statele membre, în care sistemele de guvernare sunt fondate pe principii democratice, precum și drepturile garantate prin Convenția europeană a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, semnată la Roma în 1950.

Fiecare stat membru al Uniunii Europene deține, prin rotație, și președinția Uniunii Europene. Președinția se acordă printr-o ordine prestabilită pe o durată de șase luni, mai precis din ianuarie până în iunie și din iulie până în decembrie. Pe baza direcțiilor unanim stabilite și a propriei agende de lucru, la începutul fiecărui semestru, țara care deține președinția stabilește prioritățile Uniunii Europene.

Șeful statului sau guvernului respectiv prezidează Consiliul European care se reunește de două ori pe an pentru a stabili orientările generale și a oferi impulsul politic. Totodată, miniștrii statului sau guvernului respectiv prezidează Consiliul Uniunii Europene care se reunește mai multe ori pe lună pentru a lua deciziile comune care angajează toate statele membre.

Președinția Consiliului joacă un rol primordial atât datorită organizării și conducerii reuniunilor, cât și prin elaborarea compromisurilor necesare rezolvării problemelor apărute. Președinția nu oferă un avantaj particular exprimat în avantaj numeric al voturilor.

Tabelul nr. 1

Calendarul președinției Uniunii Europene

An	Primul semestru ianuarie-iunie	Al doilea semestru Iulie-decembrie
1995	Franța	Spania
1996	Italia	Irlanda
1997	Olanda	Luxemburg
1998	Marea Britanie	Austria
1999	Germania	Finlanda
2000	Portugalia	Franța
2001	Suedia	Belgia
2002	Spania	Danemarca
2003	Grecia	Italia
2004	Irlanda	Olanda
2005	Luxemburg	Marea Britanie
2006	Austria	Germania

Sursa: *** ,*Rotation de la presidence de l'Union europeene*, 2000.

Delegarea atributelor suveranității instituțiilor Comisiei Europene ridică problema analizei raportului dintre suveranitatea națională și integrarea europeană. Legislația socială europeană a tins să fie de natură minimală și să respecte principiul subsidiarității. Paradoxul autorității în principiul subsidiarității derivă din caracterul supletiv și subsidiar în sensul de ajutor pozitiv, dincolo de stricta supleanță. Autoritatea este secundă (dar nu dispensabilă), acționând simultan atât sub egida justiției distributive cât și a justiției sociale (Millon-Delsol

Chantal, 1997: 9). “În cadrul Uniunii, deși vom avea relativ puține voturi, vom dispune de o influență mai mare, beneficiind de suma suveranităților plasate în coșul comun european” (***, 18). Philippe C. Schmitter propune patru modele ideale ca forme de guvernare care vor înlocui statul-națiune: confederația sau organizația interguvernamentală, consorțiul, condominiu și stat/federație. (Schmitter, Philippe C., 1996: 222).

2.2. Structura instituțională a Uniunii Europene

Nucleul Uniunii Europene îl constituie triunghiul instituțional format din **Parlamentul European - Consiliul Uniunii Europene - Comisia Europeană**. Acestea își desfășoară activitatea în strânsă colaborare cu alte două instituții: **Curtea de Justiție și Curtea de Conturi**. Toate aceste instituții colaborează la rândul lor foarte îndeaproape cu alte cinci organisme europene, și anume:

1. Comitetul Economic și Social;
2. Comitetul Regiunilor;
3. Mediatorul European;
4. Banca Europeană de Investiții;
5. Banca Centrală Europeană.

Acestor construcții instituționale li se adaugă o serie de treisprezece agenții specializate cu atribuții specifice tehnice, științifice sau de management.

Prima parte a acestui capitolului prezintă pe scurt atribuțiile instituționale ale instituțiilor europene iar a doua parte trece în revistă agențiile europene care la rândul lor sprijină activitatea primelor. În continuare, vor fi prezentate în detaliu toate aceste instituții.

2.2.1. Atribuțiile instituțiilor europene

1. Consiliul Uniunii Europene

Consiliul Uniunii Europene reprezintă principalul corp decizional al Uniunii Europene. În funcție de problemele din agenda de lucru, Consiliul se reunește pe diferite domenii: afaceri externe, finanțe, educație, telecomunicații etc. În cadrul Consiliului, statele membre sunt reprezentate la nivel ministerial, în funcție de domeniul de lucru din agenda ședințelor Consiliului.

Consiliul Uniunii Europene reprezintă, de asemenea, o instituție comunitară cu atribuții legislative. Ia decizii după avizul Parlamentului sau în procedură de co-decizie cu acesta. Are rolul de a coordona politicile economice generale ale Uniunii, de a încheia în numele acesteia acorduri internaționale cu unul sau mai multe state sau organizații internaționale, de a aproba, împreună cu Parlamentul, bugetul comunitar. De asemenea, ia deciziile necesare în vederea definirii și punerii în aplicare a PESC (*common foreign and security policy*), și a coordonării acțiunilor statelor membre în domeniile care țin de ordinea publică și cooperare judiciară în materie penală. Este ajutat în activitatea sa de Comitetul reprezentanților permanenți ai statelor membre pe lângă UE (COREPER).

2. Parlamentul European

Reprezintă forumul democratic al UE, având funcția de a participa la procesul legislativ și de a controla activitatea Uniunii. Membrii sunt aleși prin vot direct, universal, din 5 în 5 ani, Parlamentul European constituind rezultatul opțiunii democratice a peste 350 milioane de cetățeni ai Uniunii. Prin intermediul grupurilor politice paneuropene, principalele partide existente în țările membre sunt reprezentate și în cadrul Parlamentului European.

Parlamentul exercită trei funcții fundamentale:

În primul rând, împreună cu Consiliul deține puterea legislativă, adoptând legile europene (directive, reglementări, decizii). Implicarea Parlamentului European în procesul legislativ contribuie la garantarea legitimității democratice a textelor adoptate la nivelul Uniunii.

În al doilea rând, împarte autoritatea bugetară împreună cu Consiliul și poate, astfel, influența cheltuielile Uniunii. La finalul procedurii, Parlamentul adoptă structura bugetului comunitar.

În al treilea rând, exercită controlul democratic asupra Comisiei Europene, aprobă numirea membrilor acesteia și are dreptul de a critica și cenzura activitatea comisiei. Parlamentul exercită, de asemenea, controlul politic asupra tuturor instituțiilor europene.

3. Comisia Europeană

Comisia Europeană reprezintă poate unul dintre cele mai cunoscute instituții ale Uniunii. Ca instituție, Comisia Europeană întrupează și susține interesul general al Uniunii Europene. Președintele și membrii Comisiei sunt numiți de statele membre după ce au fost aprobați de către Parlamentul European. Este organul executiv al Uniunii Europene, compus dintr-un colegiu de 20 de membri (comisari), inclusiv președintele.

Reprezintă exclusiv interesele comunitare, asigurând respectarea tratatelor și având drept de inițiativă prin directive, reglementări, decizii, recomandări.

Comisia este responsabilă de punerea în aplicare a politicilor comunitare. Adresează Consiliului recomandări de politică economică, supraveghează situația bugetară și datoriile publice ale statelor membre, poate sesiza Consiliul referitor la aspecte legate de PESC.

În urma Consiliului European de la Nisa, țările membre mari au acceptat ca, începând din anul 2005, să renunțe la unul din cei doi comisari, în schimb "țările mici" au refuzat propunerea de a rămâne fără singurul comisar de care dispun; în documentul final a fost menținută o referire la plafonarea numărului de comisari la 27.

Atribuțiile Comisiei ca motor al sistemului instituțional al Uniunii sunt următoarele:

- comisia are dreptul de a iniția propuneri legislative și de a le prezenta Parlamentului și Consiliului;
- ca instituție cu funcție executivă comisia este responsabilă de implementarea legislației europene (directive, reglementări, decizii), bugetului și programelor adoptate de Parlament și Consiliu;

- comisia acționează ca „gardian” al tratatelor și, împreună cu Curtea de Justiție, asigură aplicarea adecvată a legislației comunitare;
- comisia reprezintă Uniunea pe scena internațională și negociază acorduri internaționale, în principal în domeniul comerțului și cooperării.

4. Curtea de Justiție

Curtea de Justiție asigură interpretarea uniformă și aplicarea efectivă a legislației comunitare. În jurisdicția acesteia intră litigiile care implică statele membre, instituțiile UE, persoanele fizice sau juridice. Jurisdicția sa acoperă numai probleme specifice legate de aplicarea Tratatelor, pe baza principiului conform căruia dreptul comunitar prevalează asupra legii naționale. Aceasta este formată din 15 judecători, asistați de 9 avocați generali.

Consiliul European de la Nisa a subliniat necesitatea reformei autorităților judiciare din Uniunea Europeană, destinată îmbunătățirii eficacității sistemului judiciar. În acest sens sunt importante două aspecte: a) asigurarea posibilității ca reprezentanți din noile state membre să participe la activitatea autorităților judiciare din UE și b) configurarea adecvată a deciziei preliminare; reforma sistemului judiciar conform Tratatului de la Nisa acoperă înființarea unor noi structuri pentru organele judiciare, schimbări în structura tribunalelor speciale, introducerea unei împărțiri clare a jurisdicției tribunalelor speciale.

5. Curtea de Conturi

Rolul Curții de Conturi este de a verifica dacă toate veniturile Uniunii au fost încasate și dacă toate cheltuielile au fost efectuate în conformitate cu legea, iar managementul financiar al bugetului comunitar a fost verificat.

Curtea garantează, în fața Consiliului și Parlamentului European, corecta gestionare a fondurilor europene. Tratatul de la Nisa ia în considerare accesul la cunoașterea practică a aspectelor legale și financiare ale funcționării UE de către noile state membre.

2.2.2. Atribuțiile organismelor care sprijină funcționarea instituțiilor europene

1. Comitetul Economic și Social

Reprezintă o platformă instituțională cu caracter non-politic, prin care reprezentanții mediilor economico – sociale europene pot și trebuie să își exprime punctele de vedere, de manieră formală, asupra politicilor europene. Comitetul are preponderent un rol consultativ; este consultat, uneori obligatoriu alteori facultativ, după caz, de către Parlamentul European, Consiliu sau Comisia Europeană. Sunt vizate în principal probleme legate de politica economică sau socială. Totodată Comitetul Economic și Social poate lua inițiativă sau poate formula opinii în problemele pe care le consideră importante, în calitatea sa de reprezentant al intereselor și opiniilor societății civile față de Comisie, Consiliu sau Parlamentul European.

Acest Comitet transmite avize pe teme economico-sociale de interes european Comisiei, Consiliului și Parlamentului European. Avizele sale sunt transmise instanțelor de decizie ale UE, și publicate în Jurnalul Oficial al Comunității Europene.

Membrii săi (numiți consilieri) sunt propuși de guvernele naționale și provin din trei grupuri: patronatul, salariații și diferitele ramuri de activitate (agricultori, meșteșugari, proprietari de întreprinderi mici și mijlocii, liber profesioniști, reprezentanți ai consumatorilor, ai comunității științifice și pedagogice, ai economiei sociale, ai familiei, ai mișcărilor ecologiste).

2. Comitetul Regiunilor

Comitetul reprezintă poziția autorităților regionale și locale care sunt afectate de activitatea Comunității. A fost creat prin Tratatul de la Maastricht, având misiunea de a face legătura între Uniunea Europeană și cetățenii săi, în două sensuri: prin rolul de purtător de cuvânt, transmițând informațiile de la instituțiile europene către regiunile statelor membre (autorități locale), cât și prin medierea între instituțiile europene și autoritățile locale pentru ca acestea din urma să își facă opinia cunoscută la nivel comunitar.

Comitetul este compus din 222 membri din partea autorităților locale și regionale ale Uniunii Europene, numiți pe o perioadă de patru ani de către Consiliul European. Din punct de vedere organizațional, deține în subordine opt comisii interne specializate pe următoarele domenii:

- politică regională, fonduri structurale, coeziune economico-socială, cooperare transfrontalieră și interregională;
- agricultură, dezvoltare rurală, pescuit;
- rețele transeuropene, transporturi, societatea informațională;
- planificare teritorială, energie, mediu;
- politică socială, sănătate, protecția consumatorului, cercetare, turism;
- ocuparea forței de muncă, politică economică, piața unică, industrie, IMM-uri;
- învățământ, formare profesională, cultură, tineret, sport, drepturi fundamentale;
- probleme instituționale.

Consiliul European de la Nisa a stabilit că acest organism trebuie să aibă mandatul autorităților locale al statelor membre pentru o implicare mai adecvată și în probleme de integrare; al doilea aspect important introdus de Tratatul de la Nisa se referă la întărirea mandatului regional al reprezentanților statelor membre în acest comitet.

3. Mediatorul European

Această instituție emite recomandări în urma sesizărilor primite privind cazuri de administrare ineficientă în acțiunile instituțiilor și organelor comunitare, cu excepția Curții de Justiție și a Tribunalului de primă instanță;

Pe de altă parte, orice persoană fizică sau juridică rezidentă sau având sediul statutar în spațiul Uniunii Europene poate înainta, fie în mod direct fie prin

intermediul unui membru al Parlamentului European, o plângere către Mediatorul European, dacă consideră că a fost prejudiciat în urma unui act de administrare ineficientă din partea unei instituții sau agenții a UE.

4. Banca Europeană de Investiții

Creată în urma Tratatului de la Roma, reprezintă instituția financiară a Uniunii Europene. Finanțează proiecte de investiții care contribuie la dezvoltarea echilibrată a Uniunii, acordând finanțări pe termen lung în favoarea investițiilor viabile.

De asemenea, asigură fonduri pentru investiții în diferite regiuni ale Uniunii, în special cele mai puțin dezvoltate, prin împrumutul, în special pe piețele de capital, a unor fonduri pe care apoi le reorientează, în condiții optime, către finanțarea unor investiții conforme cu obiectivele Uniunii Europene.

5. Banca Centrală Europeană

Institutul Monetar European a avut ca scop principal susținerea obiectivului comunitar de stabilitate a prețurilor. A reprezentat o primă instituție care a dezvoltat instrumentele și procedurile aferente implementării euro. Organul său decizional, reprezentat de Consiliul Institutului includea președinții Băncilor Centrale Naționale. Președintele Institutului a fost belgianul Alexandre Lamfalussy.

Institutul Monetar European împreună cu Băncile Centrale Naționale constituiau sistemul de facilitare a circulației plăților TARGET (Trans European Automated Real Time Gross Settlement Express Transfer System). Acesta reprezenta o rețea între sistemele de circulație a plăților naționale în scopul promovării dezvoltării afacerilor în euro la nivel supranațional. Activitatea Institutului Monetar European a fost lichidată în ianuarie 1999 fiind continuată de Banca Central Europeană.

Banca Central Europeană și Băncile Centrale Naționale constituie un sistem federal cunoscut sub numele de Sistemul European de Bănci Centrale, sistem care răspunde de moneda unică. Banca Central Europeană fixează rata inflației (sarcină ce revenea Băncilor Centrale Naționale), asigură stabilitatea prețurilor, sprijină politica economică și conduce politica monetară în comunitate.

Banca Central Europeană este condusă de un consiliu de guvernatori care cuprinde guvernatorii băncilor centrale naționale din zona euro și membrii directori numiți de șefii statelor și guvernelor. Președintele Băncii este Wim Duisenberg. Consiliul definește politica monetară și fixează taxele de interes major ale Uniunii Monetare.

Băncile Centrale Naționale contribuie la definirea politicii monetare unice și execută operații de politică monetară în manieră descentralizată.

3. Direcțiile de politică socială adoptate la nivelul Uniunii Europene

**Raluca POPESCU
Simona Vonica RĂDUȚIU**

Acest capitol își propune să exploreze cadrul general în care se articulează politicile sociale naționale. Premisa de la care pornim este că în cadrul Uniunii Europene au fost adoptate direcții de politică socială, comune tuturor statelor membre, la care țările candidate urmează să se alinieze prin aderare. Dintre reglementările din domeniul social, sunt luate în considerare *Strategia Europeană de Ocupare a Forței de Muncă și Planurile Naționale de Promovare a Incluziunii Sociale și Combatere a Sărăciei*. Ca exemplu al implementării directivelor de politică socială în România, este analizat *Planul Național Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale*.

3.1. Scurt istoric

Inițial, preocupările de politică socială au deținut un loc secund și au fost cuprinse în cadrul obiectivelor economice mai generale. În anii '90, și datorită eforturilor Comisiei sub președinția lui Jacques Delors, dimensiunea socială a început să capete o mai mare importanță. Multe din principiile comune de politică socială au avut însă justificări economice, care au fost prioritare în contextul dezvoltării pieței comune europene bazată pe liberul schimb și progres economic.

Istoria dimensiunii sociale a politicii europene este strâns legată de ceea ce se numește "dialogul social". Acesta reprezintă o procedură de consultare comună între partenerii sociali la nivel european: Uniunea Patronatului din Comunitatea Europeană (UNICE), Centrul European pentru Întreprinderi Publice (CEEP) și Comitetul Economic și Social (ESC). Dialogul a fost lansat la 31 ianuarie 1985, la summit-ul de la Val Duchesse, ca urmare a cererii Președintelui Comisiei Europene de atunci, Jacques Delors, ca actorii economici și sociali să se mobilizeze și să își aducă contribuția la construirea Europei. De atunci, dialogul social a avut un impact hotărâtor asupra construirii dimensiunii sociale a Uniunii.

În perioada 1986-1987, partenerii sociali au emis opinii comune asupra Raportului Economic 1986/87, pregătirii, motivării, informării și consultării lucrătorilor și asupra strategiei de creștere pentru mai multe locuri de muncă. A doua etapă în dezvoltarea dialogului social a început cu summit-ul Egmont II, din 12 ianuarie 1989. Cu aceasta ocazie, s-a reafirmat determinarea partenerilor sociali de a continua dialogul social la nivelul Comunității și de a aduce rezultatele în atenția statelor membre, dar și nevoia de a stabili un echilibru între abordările legislative și cele pe bază de înțelegere în reglementarea aspectelor sociale.

În perioada 1989-1991, au fost adoptate alte opinii comune cu privire la crearea unui spațiu al mobilității geografice și ocupaționale și îmbunătățirea pieței europene a muncii: educația de bază și pregătirea profesională a adulților; tranziția de la școală la muncă; proceduri pentru maximizarea accesului la pregătire; noile tehnologii, organizarea muncii și adaptabilitatea pieței muncii; măsuri pentru facilitarea accesului cât mai larg la oportunitățile de pregătire.

La 31 octombrie 1991, partenerii sociali au ajuns la un acord privind rolul lor în dezvoltarea dimensiunii sociale a Comunității, care a fost încorporat Protocolului Social din Tratatul de la Maastricht. Conform Actului Unic European și Tratatului de la Maastricht diferențele naționale adiacente politicilor naționale sunt considerate ca interese comune ale Uniunii.

Summit-ul Egmont III, din iulie 1992, a oferit un forum pentru analiza dialogului social și identificarea priorităților în cadrul noii faze inițiate prin acordul de la 31 octombrie 1991. Au fost adoptate opinii comune cu privire la: calificarea profesională și validarea acesteia; noua abordare a cooperării pentru creșterea și ocuparea forței de muncă; declarația comună privind viitorul dialogului social. În această declarație, partenerii sociali au exprimat determinarea lor pentru instituirea de noi proceduri de dialog, consultare și negociere, în conformitate cu acordul încheiat la 31 octombrie 1991, iar vechile structuri organizatorice au fost înlocuite cu Comitetele pentru Dialog Social.

La summit-ul Egmont IV, din septembrie 1993, partenerii sociali au discutat despre contribuția lor la relansarea construcției Europene. În condițiile recesiunii și creșterii șomajului, ei au reafirmat sprijinul pentru continuarea procesului de integrare, considerând că numai dezvoltarea coeziunii economice și sociale poate oferi fundamentul și mijloacele necesare redresării.

Comitetul pentru Dialog Social s-a întrunit, în noiembrie 1993, pentru a prezenta contribuția fiecărei organizații la Cartea Albă asupra Creșterii, Competitivității și Ocupării Forței de Muncă și pentru a dezbate rolul partenerilor sociali în contextul implementării Acordului de Politică Socială semnat de 11 state membre. Partenerii sociali au adoptat o opinie comună cu tema: "Femeile și pregătirea".

În 1994, a fost adoptată o altă opinie comună cu privire la acțiunea și rolul viitor al Comunității în domeniul educației și pregătirii.

Comisia de Dialog Social s-a întrunit, în februarie 1995, pentru a discuta modul de implementare a concluziilor Consiliului European de la Essen în ceea ce privește ocuparea forței de muncă. În același an, partenerii sociali au adoptat o opinie cu privire la contribuția formării profesionale în combaterea șomajului și reintegrarea șomerilor pe piața muncii, precum și o opinie comună cu privire la liniile directoare pentru creștere durabilă și creare de locuri de muncă.

În octombrie 1995, a fost adoptată o declarație comună cu privire la prevenirea discriminării rasiale și promovarea egalității de tratament la locul de muncă, iar la 14 decembrie 1995 partenerii sociali au încheiat primul acord-cadru cu privire la concediul parental, implementat la nivel comunitar printr-o directivă.

Acordul cu privire la angajamentele de muncă cu timp parțial, semnat de partenerii sociali, în 1997, a statuat rolul lor în stabilirea condițiilor minime pentru muncă. Adoptarea unei directive a Consiliului în același an a extins acest acord la toți lucrătorii și angajatorii.

Conferința Interguvernamentală din 1996 a condus la un nou Tratat, marcând progrese importante în politica socială și de ocupare a forței de muncă, în principal prin încorporarea Acordului de Politică Socială în Tratat și introducerea unui nou titlu cu privire la ocuparea forței de muncă. Rolul dialogului social în Europa a crescut semnificativ, iar partenerii sociali, în calitate de actori cheie în construirea unei Europe sociale și crearea unui sistem european de relații de muncă au primit atribuții și responsabilități sporite. După Consiliul European Extraordinar de la Luxemburg, din noiembrie 1997, partenerii sociali au fost implicați activ în noua strategie de ocupare a forței de muncă.

Anul 1997 a marcat un progres deosebit în dialogul social sectorial la nivel european, prin semnarea de către partenerii sociali a acordului-cadru asupra ocupării forței de muncă în sectorul agricol din Uniunea Europeană. Acesta reprezintă primul acord voluntar independent încheiat la nivel european și acoperă aspecte legate de orele de muncă, organizarea timpului de lucru, munca pe timp de noapte și dreptul la concediu.

Anul 1998 a fost primul an de implementare a strategiei agreeate la Luxemburg, în noiembrie 1997, iar partenerii sociali au fost implicați în toate etapele acesteia. La Consiliul European de la Viena, din decembrie 1998, s-a prezentat un compendiu cu cele mai bune practici privind integrarea pe piața muncii a persoanelor cu handicap. Tot în acest an, acordul-cadru în domeniul transportului maritim a fost primul de acest gen implementat în cadrul Acordului de Politică Socială. În anul 1999, Consiliul a adoptat poziții comune asupra directivelor care implementează acest acord-cadru, precum și acordul-cadru cu privire la căile ferate. Partenerii sociali au încheiat un acord-cadru și asupra contractelor pe perioadă determinată.

În cadrul președinției portugheze, prima conferință organizată a avut ca temă rolul partenerilor sociali în dezvoltarea modelului social european. Dezbaterile s-au concentrat pe cele trei dimensiuni specifice ale acestuia: învățarea continuă, modernizarea organizării muncii și finanțarea sistemelor de securitate socială. ETUC (Confederația Patronatelor din Uniunea Europeană) a cerut patronatelor să colaboreze în crearea unei carte a dialogului social pentru următorii 10 ani, identificând aspecte importante: munca temporară, accesul la pregătire, munca la distanță. Centrul European pentru Întreprinderi Publice s-a angajat să participe la negocierile la nivel european asupra standardelor minime pentru învățarea continuă. UNICE (Uniunea Patronatului din Comunitatea Europeană) s-a pronunțat pentru o abordare calitativă a politicii sociale la nivel comunitar.

Rolul partenerilor sociali a fost discutat și la Consiliul European de la Laeken, din decembrie 2001. Partenerii sociali au exprimat necesitatea ca instituțiile europene să asigure o mai bună structură pentru consultări. Ei doresc să fie asociați în calitate de observatori în cadrul activității privind viitorul Europei.

Consiliul European de la Barcelona, din martie 2002, a salutat adoptarea de către partenerii sociali a unui cadru comun de acțiune pentru dezvoltarea continuă a competențelor și calificărilor. Programul multianual include aspecte legate de adaptabilitatea firmelor la concedierile colective, moderarea salariilor, productivitate, pregătire continuă, noi tehnologii și organizarea flexibilă a muncii.

3.2. Obiective generale ale direcțiilor de politică socială

Toate statele membre cu excepția Marii Britanii au adoptat, în 1989, printr-o declarație, Carta Drepturilor Sociale Fundamentale ale Angajaților, cunoscută sub numele de **Carta Socială**. Carta constituie un instrument politic care conține "obligații morale" al căror obiect este acela de a garanta că într-o anumită țară sunt respectate anumite drepturi sociale. Acestea se referă în primul rând la piața muncii, formarea profesională, egalitatea șanselor, mediul de lucru. Carta conține, de asemenea, o cerere explicită adresată Comisiei de a înainta propuneri pentru a transpune conținutul Cartei Sociale în legislație. Carta Socială a fost urmată de programe de acțiune socială.

Protocolul de Politică Socială a fost adoptat de Consiliul European de la Maastricht, din decembrie 1991, și a fost anexat la Tratatul asupra Comunității Europene, marcând un progres în ceea ce privește Carta Socială Europeană. A fost semnat de 11 state membre (mai puțin Marea Britanie) și ulterior de Austria, Finlanda și Suedia. Statele membre și-au afirmat astfel dorința ca Uniunea să continue eforturile în domeniul politicilor sociale. Mai mult, conform protocolului, Uniunea putea recurge la instituțiile, procedurile și mecanismele prevăzute de Tratat în scopul adoptării actelor și deciziilor necesare pentru a pune în practică acest acord.

În perioada 1993-1999, au existat două baze legale diferite pentru măsurile de politică socială: Tratatul asupra Comunității Europene și un acord separat prin care Marea Britanie opta să fie în afara politicii sociale.

Acordul de Politică Socială este anexat la Protocolul de Politică Socială, anexat el însuși la Tratatul asupra Uniunii Europene. Semnat de 14 state membre (mai puțin Marea Britanie), stabilește obiectivele de politică socială trasate și în Carta Socială din 1989: promovarea ocupării forței de muncă, îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață, combaterea excluderii sociale, dezvoltarea resurselor umane etc. Acordul de Politică Socială stabilește procedura pentru adoptarea măsurilor de politică socială și recunoaște rolul vital jucat de dialogul dintre conducere și angajați în politica socială.

După alegerea noului guvern, în mai 1997, Marea Britanie a decis să semneze Acordul de Politică Socială. Acesta din urmă a fost încorporat, prin Tratatul de la Amsterdam, în Tratatul asupra Comunității Europene (în Capitolul Social), iar Protocolul de Politică Socială a fost abrogat.

Acum, toate măsurile de politică socială pot fi adoptate pe baza noului Titlu XI din Tratatul asupra Comunității Europene.

Obiectivele stabilite de Tratat sunt cele ale Cartei Sociale Europene din 1961 și ale Cartei Comunitare a Drepturilor Sociale Fundamentale ale Lucrătorilor din 1989 și acoperă: promovarea ocupării forței de muncă, protecție socială adecvată, dialogul dintre conducere și lucrători, dezvoltarea resurselor umane, combaterea excluderii sociale. Astfel,

- Art. 2 arată că între obiectivele Comunității, și deci și ale Uniunii în ansamblul său, se numără „un nivel înalt de **ocupare a forței de muncă** și de **protecție socială**, și **asigurarea egalității între bărbați și femei**”;

- Art. 3 prevede că – în vederea realizării scopurilor arătate – în toate activitățile sale Comunitatea va urmări **eliminarea inegalităților și promovarea egalității între bărbați și femei;**
- Art. 12 al Tratatului interzice **discriminarea pe bază de cetățenie;**
- Art. 141 întărește principiul nediscriminării dintre bărbați și femei;
- De asemenea, art. 13 dă posibilitatea instituțiilor Uniunii să întreprindă acțiuni de sine stătătoare pentru **combaterea diverselor forme de discriminare;**
- Articolele 136 și 137 vizează promovarea măsurilor de combatere a excluziei sociale;
- Promovarea egalității privind persoanele cu deficiențe este impusă de art. 95;
- Art. 119 impune principiul plății egale pentru munca egală;
- Rolul partenerilor sociali este recunoscut în Tratatul de la Amsterdam prin art. 137, prin care statele membre trebuie să asigure **un dialog între angajați și angajatori;**
- La nivelul Comunității, Comisia Europeană are sarcina de a promova consultările cu patronatele și sindicatele și de a lua măsurile necesare pentru facilitarea dialogului prin acordarea unui sprijin echilibrat părților (art. 138).

Carta Socială Europeană (atât în forma sa inițială, semnată la Torino în 1961, cât și în cea revizuită, în 1996), Cartea Albă „Politica Socială Europeană” (1993), precum și „Carta comunitară privind drepturile sociale fundamentale” (1989) fundamentează obiectivele politicii sociale, care, în concluzie, se referă la:

- promovarea ocupării forței de muncă;
- îmbunătățirea condițiilor de viață și de muncă;
- asigurarea unui dialog între angajați și angajatori;
- dezvoltarea resurselor umane în vederea obținerii și menținerii unei rate înalte de ocupare și a forței de muncă;
- combaterea diverselor forme de discriminare;
- protecție socială corespunzătoare;
- combaterea excluziei sociale.

3.3. Direcții comune de politică socială

O abordare comună privind politica socială a fost un subiect de o importanță deosebită în anii '90, perioadă în care Uniunea s-a confruntat cu probleme sociale majore, ca urmare a creșterii economice reduse, costurilor ridicate ale sistemelor de protecție socială, presiunii îndeplinirii standardelor necesare monedei unice europene și, nu în ultimul rând, perspectivelor de extindere.

Politica socială la nivelul Uniunii Europene are la bază principiile echității și solidarității, dar nu presupune uniformitatea sistemelor de protecție socială. Modelul politicilor sociale la nivelul Uniunii Europene se referă la principii și valori comune, mai degrabă decât la măsuri de politică socială comune.

Politica socială se numără printre competențele partajate între statele membre și Uniune, în unele dintre componentele acesteia, Uniunea fiind chemată să asigure numai o coordonare a politicilor naționale, în timp ce în altele poate iniția măsuri ale căror modalități de aplicare concrete sunt lăsate în seama statelor membre.

O importanță centrală o are politica în domeniul ocupării, strâns legată de altfel de obiectivele economice ale Uniunii. “Asigurarea calității vieții, a unui standard decent de viață pentru toți, în cadrul unei societăți inclusive care garantează accesul liber la un loc de muncă, condiții corespunzătoare și oportunități egale” reprezintă ținta principală.

Statul social european este o construcție politică a societății moderne, un produs instituțional, rezultat din acțiunea corelată a factorilor de natură geopolitică, tehnologică, economică, demografică și socială asupra culturii actorilor economici și politici. (B. Juncu-Lungulescu cf. Pop, L, 2002: 745).

În comparație cu Statele Unite ale Americii, nu s-a construit un stat social bazat pe o cultură liberal-individualistă fără influențe socialiste, modelul politic european s-a caracterizându-se prin:

- principiile liberale ale economiei de piață au fost completate de adoptarea conceptului de cetățenie socială circumscris valorilor referitoare la egalitatea de șanse, justiție socială, solidaritate națională, distribuție echitabilă a bunăstării. Drepturilor civice și politice li s-au adăugat cele sociale puse în practică prin creșterea redistribuției economice la nivel național, accentuarea intervenționismului fiscal al statului pentru reducerea inegalităților și protecție adecvată a categoriilor defavorizate în situații de instabilitate economică.
- politicile statelor europene în domeniul economic sunt determinate de existența instituțiilor de cooperare apărute după cel de-al doilea război mondial: Comunitatea Economică Europeană și succesoarea sa, Uniunea Europeană.

Lipsa unei politici fiscale și sociale comune la nivel supranațional transferă la nivel aproape exclusiv național problemele generate de redistribuția economică și transferurile sociale. Protecția oferită prin politici comunitare de către organizațiile europene persoanelor defavorizate de procesul de liberalizare și integrare economică se referă doar la: garantarea drepturilor sociale de bază ale muncitorilor; finanțarea politicii agricole comune și cofinanțarea programelor de dezvoltare regională și crearea locurilor de muncă prin intermediul fondurilor de coeziune economico-socială (ib., 747).

Convergența dintre regimurile economico–sociale europene este influențată de procese majore care caracterizează Europa: tranziția la economia post-industrială, globalizarea activității economice și accentuarea integrării economice supranaționale.

Acordurile semnate de către Consiliul Uniunii Europene cu ocazia reuniunilor de la Amsterdam și Luxemburg, ce au avut ca temă de dezbatere strategia europeană privind ocuparea, au consolidat cooperarea între statele membre și instituțiile din UE. Influența acestora asupra protecției sociale este

considerabilă. Stimularea performanțelor în ceea ce privește angajarea – asigurarea unui loc de muncă pentru fiecare precum și cele mai bune perspective de angajare – contribuie la ameliorarea situației sociale a cetățenilor și la lupta împotriva excluziunii sociale, la îndeplinirea unora dintre obiectivele fundamentale ale politicilor sociale.

Prin urmare, decizia de a introduce capitolul privind ocuparea în Tratatul de la Amsterdam, ca răspuns la îngrijorările opiniei publice privind creșterea șomajului, a marcat un punct de cotitură în construirea dimensiunii sociale. Uniunea și-a afirmat angajamentul de a atinge un nivel ridicat de ocupare și de a adopta o politică activă în acest sens. În 1996, în cadrul Forumului European privind Politica Socială, președintele de atunci al Comisiei Europene, Jacques Santer, declara că: “nu există progres social fără unul economic, dar nici bunăstarea economică nu poate fi construită într-un deșert social”. Dimensiunea socială reprezintă o resursă pentru înfruntarea viitoarelor provocări, inclusiv cele privind competiția internațională. Acest punct de vedere a fost reiterat în programele de acțiune socială dezvoltate în perioada 1998–2000. Standardele sociale ridicate sunt considerate un element cheie în competiție și un factor de eficientizare.

O viitoare alăturare a țărilor din Europa Centrală și de Est reprezintă în același timp un avantaj și o amenințare pentru Uniunea Europeană în privința politicilor sociale. Această nouă dimensionare diferă considerabil de precedentele extinderi. Uniunea Europeană nu a negociat până în acest moment cu atât de multe țări deodată, problema constând nu atât în numărul de persoane pe care îl presupune alăturarea țărilor candidate, cât a nivelului lor de venituri, mult mai scăzut comparativ cu cel existent în Uniune.

3.4. Strategia Europeană de Ocupare a Forței de Muncă

Cunoașterea obiectivelor de politică socială europeană va începe cu Strategia Europeană de Ocupare a Forței de Muncă și Inițiativele de Promovare a Incluziunii Sociale (Atkinson, Tony, Cantillon, Bea, Marlier, Eric, Nolan, Brian, 2002:4). Vor fi consultate planurile naționale ale statelor membre în domeniul ocupării forței de muncă și primul raport comun asupra incluziunii sociale (***(1), 2002).

Importanța Tratatului de la Amsterdam constă în faptul că este pentru prima dată când șefii statelor și guvernelor și-au manifestat interesul pentru problematica ocupării forței de muncă, recunoscută ca un scop european comun. Problematika forței de muncă a spart granițele naționale prin proiectarea la scară europeană. Este totodată pentru prima dată când obiectivele politicii sociale au inclus acțiuni împotriva discriminării și sprijinul acordat persoanelor excluse social de a-și găsi propriul loc în societate. (***, 2000:6-7)

În noiembrie 1997, Consiliul Extraordinar de la Luxemburg a adoptat Strategia Europeană de Ocupare a Forței de Muncă centrată pe patru direcții prioritare: angajarea forței de muncă, promovarea inițiativei antreprenoriale, adaptabilitatea și egalitatea oportunităților pentru bărbați și femei. Statele membre

s-au angajat să implementeze aceste principii pe baza Planurilor Naționale de Ocupare a Forței de Muncă evaluate anual de către Consiliul Europei. Pe baza monitorizării progreselor obținute de fiecare stat membru, în fiecare an sunt formulate îndrumări generale și specifice fiecărei țări pentru anul următor. Îndrumările constituie un set consolidat de priorități dar conțin și noi priorități orientate spre combaterea șomajului și creșterea nivelului de ocupare a forței de muncă.

Obiectivele strategiei europene în domeniul ocupării forței de muncă sunt concentrate spre dezvoltarea și coordonarea strategiei care să promoveze o forță a muncii pregătită, specializată, adaptabilă unei piețe a muncii dominată de schimbări economice.

Strategia Europeană de Ocupare a Forței de Muncă implică cincisprezece state membre care conlucrează într-un cadru comun în vederea optimizării pieței muncii. În fiecare an, statele membre cad de acord asupra unei serii de îndrumări de acțiune sub jurisdicția a patru piloni principali: îmbunătățirea ocupării forței de muncă (ajutorarea persoanelor în descoperirea îndemănarilor utile), promovarea inițiativei și spiritului întreprinzător (facilitarea inițierii și continuării unei afaceri precum și angajarea personalului în aceasta), încurajarea adaptabilității dintre sectoarele de activitate și angajații lor (dezvoltarea modalităților noi și flexibile de muncă într-o lume în continuă schimbare), întărirea politicii de promovare a egalității dintre bărbați și femei (accesul egal la locurile de muncă, tratament egal în muncă).

Toate statele membre lucrează prin prisma acestor scopuri în cadrul planurilor de acțiune în domeniul ocupării forței de muncă. Împreună cu Comisia Europeană revăd progresele pe care statele membre și partenerii lor le-au realizat într-un an. (***(2), 1999:3)

Motivele principale care au dus la actuala situație pe piața muncii sunt: incapacitatea de a soluționa șocurile economice și incapacitatea de a face față schimbărilor de pe piața muncii (***(3), 1999:3-5).

3.5. Planurile Naționale de Promovarea a Incluziunii Sociale

Incluziunea socială este un concept relativ nou pe plan mondial care în ultimii ani s-a impus tot mai mult în domeniul politicilor sociale devenind un termen frecvent utilizat de către decidenții politici, actorii sociali, societatea civilă și de opinia publică în general. Înlocuirea treptată a termenului de sărăcie cu cel de excluziune socială a fost urmată în paralel de înlocuirea sintagmei de măsuri sociale îndreptate spre reducerea sărăciei cu cele de promovare a incluziunii sociale.

Indicatorii incluziunii sociale fac referiri la: venituri, educație, ocupare a forței de muncă, sănătate, locuințe, participare socială. Excluziunea socială a fost definită ca „procesul prin care anumiți indivizi și grupuri sunt opriți în mod sistematic de al accesul la pozițiile pe care le-ar permite o viață autonomă în cadrul standardelor sociale conturate de instituții și valori într-un context dat” (Castells, Manuel, 2000:339).

Abordarea incluziunii sociale are o istorie relativ recentă, consacându-se la nivel european în anii '90. Preocuparea pentru elaborarea unui set de indicatori ai incluziunii sociale a apărut la nivelul comunității științifice în contextul mai general al „mișcării indicatorilor sociali” în special al celor privind dezvoltarea. Realizarea unor indicatori comparabili pentru monitorizarea incluziunii sociale în Uniunea Europeană a devenit un obiectiv prioritar în ultimii doi ani.

În România, preocupările privind incluziunea socială și indicatorii de monitorizare aparțin predominant mediului politic și au apărut în contextul pregătirilor de aderare la Uniunea Europeană. În reuniunea de la Göteborg, Consiliul European a adresat țărilor candidate apelul de a “traduce în politicile lor naționale obiectivele economice, sociale și de mediu ale Uniunii”. Preluarea noii abordări bazate pe incluziune socială în cercetările și discursul politic din România nu poate fi decât benefică pentru unitatea limbajului și abordărilor în analiza și elaborarea politicilor sociale. În acest context, construirea indicatorilor incluziunii sociale pentru România reprezintă un obiectiv necesar procesului de integrare în Uniunea Europeană.

Summit-ul european de la Lisabona 2000 a fost concentrat pe eradicarea sărăciei. În cadrul summit-ului Consiliului Europei s-a stabilit ca realizarea unei coeziuni sociale mai ridicate să fie un obiectiv strategic pentru următorii 10 ani, dimensiunea socială a Europei devenind prioritară.

Cu această ocazie, au fost formulate patru obiective globale comune statelor membre: facilitarea ocupării și accesul tuturor la resurse, drepturi, bunuri și servicii; prevenirea riscului de excluziune; ajutorarea celor mai vulnerabili și mobilizarea tuturor instituțiilor relevante. În același timp, s-a stabilit elaborarea unor planuri naționale de acțiune privind incluziunea socială în acord cu obiectivele adoptate. Elaborarea unui set comun de indicatori a trecut în responsabilitatea Comisiei de Protecție Socială a UE.

Obiectivele luptei împotriva excluziunii sociale au fost stabilite în cadrul Consiliului de la Nisa. Profitând de experiența implementării Strategiei Europene de Ocupare a Forței de Muncă la nivelul celor 15 state membre, s-a stabilit o strategie europeană comună de promovare a incluziunii sociale. În urma summit-ului de la Nisa din 2000, Consiliul European a stabilit că toate statele membre să dezvolte strategii antisărăcie și de promovare a incluziunii sociale și să elaboreze planuri naționale de acțiune.

Monitorizarea progreselor anuale înregistrate în statele membre s-a ciocnit de absența unui set de indicatori comuni ceea ce a impus urgența elaborării de comun acord a unui set de indicatori comparabili. Setul inițial de șapte indicatori a suferit modificări și operaționalizări comune dictate atât de capacitatea lor de a reflecta condițiile sociale, cât și de conotația clar normativă. În decembrie 2001 la nivelul statelor membre, s-a acceptat setul final de 18 indicatori ai incluziunii sociale.

Utilizarea indicatorilor incluziunii sociale pornește de la diferența dintre indicatorii de performanță și indicatorii politici. Indicatorii de performanță măsoară caracteristicile fenomenului, permit evaluarea rezultatului politicilor și eficacitatea soluțiilor dedicate rezolvării problemelor sociale (de ex. ratele de sărăcie, numărul abandonurilor școlare). Indicatorii politici exprimă efortul politic (de ex. totalul cheltuielilor pentru asistența socială). Există, de asemenea indicatori de context

care plasează politicile într-un context economic și social mai general (de ex. cheltuielile pentru protecție socială ca procent din PIB). Ceea ce interesează este calculul evoluției în timp, principalul obiectiv fiind evaluarea progresului realizat.

La Summit-ul de la Stockholm, din martie 2001, s-a propus un prim set comun de șapte indicatori pentru monitorizarea performanțelor naționale care cuprindea: 1) distribuția venitului, 2) proporția din populație aflată sub linia de sărăcie înainte și după transferurile sociale, 3) persistența sărăciei, 4) proporția gospodăriilor cu membrii fără loc de muncă, 5) disparități regionale, 6) educație scăzută, 7) șomaj pe termen lung. Acest set de indicatori a suferit modificări și operaționalizări comune dictate atât de capacitatea lor de a reflecta condițiile sociale, cât și de conotația clar normativă.

În septembrie 2001, s-a organizat conferința „Indicatori ai incluziunii sociale – realizarea obiectivelor comune UE” cu participanți din mediul academic și politic din 26 de țări, în scopul examinării bazelor științifice ale indicatorilor, avantajelor și dezavantajelor și modului în care pot fi implementați. Grupul de lucru care a condus lucrările privind indicatorii sociali al Comisiei de Protecție Socială a UE, a propus un set de indicatori pe mai multe domenii: sărăcie, ocupare, educație, sănătate și locuire. În urma îmbunătățirilor aduse pe baza lucrărilor conferinței, în decembrie 2001 s-a acceptat setul final de 18 indicatori ai incluziunii sociale. Aceștia sunt organizați pe două nivele: un prim nivel de 10 indicatori primari pe probleme centrale și un al doilea nivel de 8 indicatori secundari care completează indicatorii primari și măsoară alte dimensiuni ale problemelor. La acest set comun se adaugă un al treilea nivel de indicatori terțiari care pot fi diferiți, includerea acestora în Planurile Naționale de Acțiune rămânând la alegerea fiecărui stat membru, în funcție de problemele specifice cu care se confruntă.

Indicatorii incluziunii sociale comuni la nivelul UE sunt în prezent următorii:

A. Indicatori primari:

1. Procentul de persoane cu venit relativ scăzut (sub 60% din venitul median echivalent); valoarea pragului venitului relativ scăzut – dezagregat pe diferite criterii;
2. Distribuția veniturilor pe quintile (cei mai bogați 20% raportați la cei mai săraci 20%);
3. Persoane cu venit relativ scăzut (sub 60% din venitul median) în anul respectiv (n) și cel puțin doi ani din ultimii 3 ani (n-1, n-2, n-3) – dezagregat pe sexe;
4. Distanța între venitul median al persoanelor cu venit relativ scăzut și pragul venitului relativ scăzut ca procent din pragul venitului relativ scăzut;
5. Disparități regionale din perspectiva șomajului (coeficient de variație a ratelor șomajului pe regiuni);
6. Rata șomajului pe termen lung (mai mare de 1 an);
7. Persoane care trăiesc în gospodării de șomeri;
8. Rata abandonului școlar;
9. Speranța de viață la naștere;
10. Starea percepută de sănătate în funcție de nivelul venitului.

B. Indicatori secundari:

1. Dispersia în jurul pragului venitului relativ mic (persoane cu venit aflat sub 40%, 50% sau 70% din venitul median echivalent);
2. Procentul persoanelor cu venituri relativ scăzute utilizând un prag cu bază anuală fixă;
3. Procentul persoanelor cu venituri relativ scăzute înainte de transferuri – dezagregat pe sexe;
4. Coeficientul Gini;
5. Persoane cu venit sub 50% din venitul median echivalent în anul respectiv (n) și cel puțin 2 ani din ultimii trei ani (n-1, n-2, n-3) – dezagregat pe sexe;
6. Ponderea șomerilor pe termen lung în total șomeri – dezagregat pe sexe;
7. Ponderea șomerilor pe termen foarte lung (24 luni și peste) – dezagregat pe sexe;
8. Rata persoanelor cu educație scăzută (primară sau secundară neterminată) – pe grupe de vârstă și sexe.

Implementarea indicatorilor depinde de existența datelor. Unii dintre indicatori nu pot fi calculați pentru toate statele membre. Astfel, există încă probleme legate de disponibilitatea și comparabilitatea datelor, cele mai importante fiind consistența surselor de date naționale, posibile hiaturi în datele panel și modul în care sunt integrați indicatorii de venit în analizele multidimensionale.

În cazul țărilor candidate, metodologia utilizată pentru calculul indicatorilor este pe cât posibil, aceeași cu cea folosită de către statele membre. Eforturile de compatibilizare au avut în vedere păstrarea aceleiași definiții pentru indicatorii cuantificați la nivel național. În ciuda acestor direcții, indicatorii pentru țările candidate nu pot fi considerați comparabile în întregime, în principal datorită diferențelor dictate de anii comparați dar și de sursele de date atât din punct de vedere al perioadelor din an (în cazul indicatorilor referitori la venituri, rezultatele pot fi afectate de variabilitatea veniturilor sezoniere). (Dennis, Ian, Guio, Anne-Catherine, 2003: 1).

Până în prezent, nu există o monitorizare a indicatorilor incluziunii sociale pentru România deși aceștia oferă o imagine realistă a contextului social fiind un suport important pentru politicile sociale orientate spre reducerea sărăciei în țara noastră. Pentru România problema disponibilității datelor este importantă iar comparabilitatea cu cele de la nivel UE este greu de stabilit. Întrucât pentru România, numai unii dintre indicatori sunt disponibili, urmează să se adapteze setul de indicatori comuni UE, să se implementeze acest set în România, și să se elaboreze și alți indicatori ai incluziunii sociale relevanți pentru situația particulară a țării noastre.

Totuși, unii dintre indicatori sunt deja disponibili iar alții pot fi calculați, posibile surse de date fiind diferitele anchete realizate de Institutul Național de Statistică: Ancheta Bugetelor de Familie, Ancheta Condițiilor de Viață în Gospodăria (AIG), Ancheta asupra Forței de Muncă în Gospodăria (AMIGO) precum și alte date furnizate de Ministerul Muncii și Solidarității Sociale, Ministerul Educației și Cercetării sau Ministerul Sănătății și Familiei.

Calculul indicatorilor incluziunii sociale nu face obiectul studiului de față, dar progresele înregistrate de România în această direcție sunt integrate în Planul

Național de Promovare a Incluziunii Sociale. Următoarea secțiune din primul capitol prezintă succint acest document de maximă importanță în contextul negocierilor dintre România și Uniunea Europeană.

3.6. Planul Național de Promovare a Incluziunii Sociale în România

Planul Național Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale (PNAinc) a fost adoptat în iulie 2002 (HG nr. 829/31.06.2002) de către guvern ca program oficial de guvernare. Pe 20 septembrie 2002, Planul a fost lansat oficial de către primul ministru.

Planul Național Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale al României este elaborat în acord cu filosofia formulată de Uniunea Europeană. Obiectivul său principal este absorbția sărăciei și promovarea incluziunii sociale în perspectiva creării unei societăți prospere și coezive, de tip european.

La Conferința de la Nisa din decembrie 2000, Consiliul Europei a decis ca toate statele membre să realizeze până în iunie 2001 strategii antisărăcie și promovarea a incluziunii sociale. Principiile și experiența planurilor celor 15 state membre ale Uniunii Europene au reprezentat o sursă importantă de inspirație în elaborarea PNAinc.

Astfel, Planul Național Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale este realizat după modelul stabilit de Consiliul European în 2000 pentru planurile naționale ale țărilor Uniunii Europene, dar luând în considerare caracteristicile specifice ale României ca țară în tranziție.

PNAinc propune obiective pe două orizonturi de timp și este structurat pe trei secțiuni:

Planul global de prevenire și absorbție a sărăciei și promovare a incluziunii sociale

Direcțiile de acțiune în direcția combaterii sărăciei și a excluziunii sociale asumate de guvern sunt de două tipuri:

- Pe termen mediu/ lung: 2002-2012;
- Pe termen scurt: durata actualei guvernări (2002-2004).

Direcțiile strategice prioritare pe termen scurt cuprinse în PNAinc sunt următoarele:

Obiectiv 1: Lichidarea formelor celor mai dure ale sărăciei extreme: lipsa unui venit minim și a oricărei locuințe;

Obiectiv 2: Absorbția semnificativă a sărăciei persoanelor active prin creșterea ocupării și îmbunătățirii veniturilor primare, provenite din activitățile economice:

- crearea de noi locuri de muncă atât prin relansarea economiei cât și prin investiții în infrastructură;
- suport pentru activități economice pe cont propriu generatoare de bunăstare;

- relansarea activităților agricole și a activităților nonagricole din mediul rural;
- asigurarea unui raport echilibrat între salariul minim și salariul mediu.
Obiectiv 3: Corecția dezechilibrelor din sistemul de pensii și lansarea procesului de reabilitare a pensiilor;
- Obiectiv 4:* Diminuarea impactului social al restructurării economice, cu accent prioritar pe dezvoltarea de oportunități ocupaționale
- Obiectiv 5:* Îmbunătățirea substanțială a accesului la serviciile sociale publice fundamentale:
- sănătate: asigurarea accesului tuturor la serviciile de sănătate de bază; refacerea sistemului de asistență medicală primară, mai ales în zonele rurale;
- învățământ: creșterea șanselor educaționale ale zonelor și segmentelor sociale defavorizate educațional – mediu rural, săraci sever, romi;
- asistență socială: asigurarea unei acoperiri substanțiale cu servicii de asistență socială în familie și comunitate;
- ocupare: creșterea ponderii finanțării programelor active de ocupare a forței de muncă (22% din Fondul de șomaj în 2003) și îmbunătățirea eficienței lor.
Obiectiv 6: Reglementarea definitivă a problemei copiilor abandonați prin prevenire și prin absorbția copiilor abandonați în sisteme de tip familial. Reglementarea procedurii de adopție și promovarea, în mod accentuat a adopțiilor naționale;
- Obiectiv 7:* Lichidarea completă a problemei copiilor străzii;
- Obiectiv 8:* Constituirea unui sistem nou de prevenire și tratare a delincvenței juvenile;
- Obiectiv 9:* Constituirea la nivel național și local a unui sistem de suport pentru tinerii care părăsesc sistemul de suport pentru copii abandonați;
- Obiectiv 10:* Implementarea noului sistem național de asistență socială;
- Obiectiv 11:* Implementarea susținută a Strategiei naționale de îmbunătățire a condițiilor social-economice de viață a populației de romi:
- creșterea accentuată a accesului la serviciile medicale și la planificarea familială a copiilor și tinerilor;
- creșterea participării școlare la toate nivelele sistemului educațional;
- soluționarea problemei lipsei identității legale;
- soluționarea cazurilor de locuire fără forme legale de proprietate;
- identificarea unor modalități de acces la pământ a romilor din mediul rural.
- Obiectiv 12:* Constituirea unui mecanism de monitorizare a implementării Planului Național Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale;
- Obiectiv 13:* Elaborarea de planuri județene antisărăcie și promovare a incluziunii sociale;
- Obiectiv 14:* Inițierea, la nivelul fiecărei localități, a planurilor de reabilitare a locuințelor sever degradate și de producție a utilităților publice necesare, la costuri acceptabile.

Secțiunea mai prezintă o analiză a contextului economic, evidențiind factorii de risc ai implementării eficiente a PNAinc. Analiza resurselor Planului Național construiește scenariul unui angajament social ferm de creștere a finanțării sectorului social și a eficienței acestuia și menționează modalitățile concrete de atingere a acestui scop.

Componentele sectoriale ale PNAinc

Planurile sectoriale au fost elaborate în colaborare cu ministerele/organismele guvernamentale responsabile de domeniile respective. Ele conțin obiective de prevenire și absorbție a sărăciei și excluziunii sociale, specifice sectorului respectiv. Marea majoritate a acestor obiective sunt deja incluse, într-o formă mai mult sau mai puțin explicită, în strategiile/planurile organismelor guvernamentale responsabile. Formularea distinctă a acestor planuri sectoriale are ca intenție stimularea unei mai bune focalizări a tuturor organismelor guvernamentale pe realizarea obiectivelor globale ale PNAinc.

Domeniile și grupurile sociale vulnerabile luate în considerare în această secțiune sunt: ocupare, educație, sănătate, locuire, copii, tineri, persoane cu handicap și rromi.

Analiza situației actuale

Secțiunea a III-a include o analiză a configurației sărăciei și excluziunii sociale în România actuală și o evaluare a politicilor antisărăcie în perioada 1990-2001.

PNAinc reprezintă un instrument **de conștientizare colectivă a problemelor societății românești** și a direcțiilor construcției sociale, **un plan de acțiune global** care să stimuleze planurile de acțiune sectoriale și locale, conceput ca instrument de coordonare a eforturilor colective articulate de construcție socială și un **instrument de monitorizare a eforturilor guvernamentale** de absorbție a sărăciei și de promovare a incluziunii sociale.

4. Analiza impactului aderării României la Uniunea Europeană asupra statului bunăstării românesc

**Cristina BĂJENARU
Cristina DOBOȘ
Simona Vonica RĂDUȚIU**

În noul context al economiei mondiale și al accentuării deschiderii inter-statale, statele bunăstării vest-europene înregistrează o tranziție de la un stat al bunăstării de tip keynesian, bazat pe ocuparea deplină a forței de muncă într-o economie națională relativ închisă, la un regim al bunăstării bazat pe muncă de tip schumpeterian.

În acest cadru de schimbări ale unor coordonate ale statului bunăstării european, României îi revine sarcina grea de a-și îmbunătăți și adapta instituțiile și serviciile sociale oferite la noile realități europene, scopul final fiind acela al unei mai bune calități a vieții cetățenilor săi. Statul bunăstării românesc trebuie privit astfel în contextul global al problemelor pe care le generează discuția redefinirii rolului acestuia în Vest. În Europa Occidentală se desfășoară o amplă dezbateră cu privire la statul bunăstării. Șomajul accentuat și prelungit și perspectiva creșterii numerice a pensionarilor sunt probleme care afectează statele occidentale, determinându-le să caute noi soluții de finanțare și redistribuire a bunăstării în societate.

Capitolul de față prezintă statul bunăstării în contextul evoluției europene actuale a acestuia și prezintă direcțiile de bunăstare în România după 1989 cât și stadiul negocierilor privind dimensiunea socială a integrării României.

4.1. Statul bunăstării

În sistemele democratice, guvernarea îndeplinește funcțiile de menținere a securității, de furnizare a serviciilor publice și asigurarea unui tratament egal în fața legii. Conform lui Ronald W. Johnson și Henry P. Minis Jr. (Johnson W. Ronald, Minis, P. Henrz Jr., 1996) “în statele bunăstării vestice aceste funcțiuni iau forma unui contract între autorități și cetățeni”.

Direcțiile noului discurs în sfera politicilor sociale, corespund “modului social de regularizare economică” în care normele muncii și ale incluziunii sociale sunt centrale (Schmitter, Philippe C., 1996: 222). Piața globală și mecanismele proprii globalizării specifice liberului schimb dizolvă autoritatea statelor naționale modelând deciziile la nivel național în funcție de parametrii supranaționali. “Neoliberalismul propune un mod de guvernare care cere fiecărui stat să își schimbe organizarea internă pentru a se confrunta cererilor competiției de pe piața globală și să renunțe la toate formele ei de intervenție.” (Gamble, Andrew, 2001: 44).

“Principiile pe care este fondat statul bunăstării modern implică astfel responsabilitatea națională față de bunăstarea tuturor cetățenilor săi, aceste principii contribuind la consolidarea ideii de națiune și integrare socială. (Olsen, Johan P., 1996: 257)”. Contractul există la diverse nivele: constituția definește principiile de bază ale contractului, legile naționale și subnaționale și procedurile oferind un cadru”. (Johnson W. Ronald, Minis, P. Henrz Jr., 1996) Astfel, participarea cetățenilor la guvernare se realizează sub aspectul definirii contractului, dar și pentru a-l pune în aplicare și a monitoriza respectarea drepturilor și obligațiilor stabilite prin acest contract.

Această premisă are o importanță deosebită în contextul actual al inferențelor dintre suveranitatea națională și diversele organisme internaționale care tind să preia, în virtutea principiului subsidiarității diferite atribute ale statului național știrbind astfel din exercitarea suveranității naționale.

Se pune astfel problema în ce măsură statul bunăstării național nu va pierde tot mai mult teren privind controlul serviciilor și beneficiilor sociale oferite, în favoarea unor organisme supranaționale. Cu toate acestea, se poate spune, luând în considerare tendințele recente la nivelul Uniunii că nu se prevede constituirea în viitorul apropiat a unui model unic în politica socială așa cum s-a realizat în politica economică - uniunea vamală, moneda unită, piața unică. Politica socială va rămâne probabil de competență națională în acord însă cu principiile subsidiarității acceptate de UE. (Mărginean, Ioan (coord), 2001).

Gosta Esping-Andersen consideră de asemenea că diferitele tipuri de regimuri ale bunăstării pe care națiunile le-au consolidat în ultimele decade au un efect durabil și puternic asupra modalității în care strategiile de adaptare pot și vor fi continuate (Esping-Andersen, Gosta, 1999: 4), nucleul de bază al statului bunăstării național fiind dificil de modificat. Gosta Esping-Andersen, în revizuirea tipologiei statelor bunăstării, atrage atenția asupra faptului ca obiectul studiului său sunt regimurile bunăstării și nu statele bunăstării. În formula revizuită, cele trei regimuri ale bunăstării sunt: regimul bunăstării liberal, regimul bunăstării social democratic și regimul bunăstării conservativ (Esping-Andersen, Gosta, 1999: 85).

Analiza lui Gosta Esping-Andersen asupra economiilor postindustriale pleacă de la premisa că transformarea postindustrială este instituțional predictibilă și determină și motivează traiectoriile naționale. Diferitele tipuri de regimuri ale bunăstării pe care națiunile le-au consolidat în ultimele decade au de un efect durabil și puternic asupra modalității în care strategiile de adaptare pot și vor fi continuate (Esping-Andersen, Gosta, 1999: 4).

Cu toate acestea, asistăm la o redefinire treptată a bunăstării sociale dictată de presiunile economice și sociale exercitate la nivel național și internațional. ”Reforma modelului economic și social european (...) necesită conjugarea tradiției solidariste a statului social (...) cu capacitatea de a concura într-o economie globalizată”. (Prodi, Romano 2001: 8). Ca un răspuns, Manuel Castells propune conceptul de stat rețea capabil să răspundă provocărilor de la nivel european și mondial. (Castells, Manuel, 2000: 339).

Modelul scandinav al statului bunăstării a fost întotdeauna privit ca unul de succes, astfel încât o analiza generală a redefinirii modelului european de politică socială nu poate să nu ia în considerare și modificările survenite la nivelul acestui

model nordic, care a fost forțat să își reducă din generozitate în contextul economic internațional prezent.

Modelul nordic european în domeniul ocupării forței de muncă a reprezentat un model alternativ pieței libere și politicilor neoliberale promovate în Statele Unite și în Marea Britanie. Începând cu anul 1994, Danemarca, țară bine cunoscută pentru sistemul generos de beneficii pentru șomaj, a schimbat politica în domeniul forței de muncă. S-a trecut de la politici “pasive” (orientate spre primirea de beneficii) la politici “active” (bazate pe pregătire și educație), dar au fost “menținute elementele majore ale modelului nordic” (Etherington, David, cf *** ,2001: 147), sau ale modelului social democrat, în concordanță cu tipologia elaborată de Gosta Esping Andersen.

Mats Benner prezintă criza modelului suedez de stat al bunăstării de tip keynesian manifestată începând cu mijlocul anilor '60, manifestată printr-o criză a economiei suedeze, modificarea orientării productiviste a politicii forței de muncă, creșterea continuă a costului politicii sociale și incapacitatea economiei de a face față acestor costuri. (Benner, Mats, 2001: 41). Acesta susține că direcțiile viitoare ale statului bunăstării european coincid celui suedez, însumate drept caracteristici ale statului bunăstării de tip schumpeterian.

Aceeași idee este preluată și de alți autori precum Jacob Torfing care descrie schimbările în politica forței de muncă prin trecerea de la “bunăstare” (welfare) la “bunăstare prin muncă” (workfare). Cazul pe care îl ia el în considerare este cel al statului danez. Aceasta a reprezentat o tranziție de la statul bunăstării de tip keynesian promovând ocuparea deplină a forței de muncă într-o economie națională relativ închisă la un regim al bunăstării bazat pe muncă de tip schumpeterian. (RBS).

Tabelul nr. 3

Politicile bunăstării și politicile bunăstării prin muncă

Politicile bunăstării	Politicile bunăstării prin muncă
<ul style="list-style-type: none"> • Sistem de bunăstare protectiv și redistributiv • Bunuri pasive bazate pe metafora rețelei de securitate socială ¹ • Drepturi necondiționate și aproape nici o obligație • Estimarea că beneficiile vor crește 	<ul style="list-style-type: none"> • Sistem de bunăstare mai condiționant și “integrativ-productiv” • Bunuri active bazate pe metafora plasei elastice • Drepturi condiționate legate de obligații • Estimarea unor viitoare reduceri de costuri

Sursa: Torfing, Jacob, cf *** , 2001: 8.

1 Metafora rețelei de securitate socială se bazează pe perceperea statului bunăstării ca o “rețea complexă de protecție socială” multi stratificată. Straturile sunt: “bunuri și servicii oferite gratuit colectivității: educație, sănătate”, “sistemul de asigurări sociale”, “sprijinul universal acordat unor categorii de oameni cu nevoi speciale”. Ultimul, “asistența socială fundată pe testarea mijloacelor financiare - rețeaua de securitate socială, cum este denumită adesea” oferă ultimul nivel de protecție. În măsura în care mai există persoane care nu primesc suficient suport din nivelurile superioare de protecție socială, scăpând prin “ochiurile” acestora, vor primi un sprijin ultim prin această rețea de asistență socială, pe baza determinării nevoilor individuale și a resurselor de care ele dispun.” (Zamfir, Cătălin, Zamfir, Elena, 1997: 25).

Politica măsurilor active în domeniul forței de muncă prin recalificare profesională în locul reducerii beneficiilor și salariilor este un exemplu tipic de “model nordic” al bunăstării prin muncă. Politica socială daneză de bunăstare prin muncă este spre exemplu mai degrabă ofensivă decât defensivă, promovând activizarea în locul reducerii beneficiilor și salariilor, perfecționarea abilităților și experienței de muncă a persoanelor aflate în situația de șomaj, specializarea și educația, delegarea autorității în locul controlului, programe dedicate nu numai șomerilor (Torfing, Jacob, cf. ***, 2001: 17).

Horneman Moller punctează direcțiile noului discurs în sfera politicilor sociale, vorbind despre “modul social de regularizare economică” în care normele muncii și ale incluziunii sociale sunt centrale (Hornemann Moller, Iver, cf. ***, 2001: 167).

4.2. Schimbări ale statului bunăstării românesc după 1989

Începutul anilor '90 este marcat de schimbări politice și economice majore în majoritatea regiunilor lumii. Succesul economiilor de piață, eșecurile sistemelor centralizate bazate pe economia de comandă și ineficiența întreprinderilor de stat au învins rolul puternic al statului din economiile dominate de controlul public al statului. În același timp, abuzurile regimurilor autoritare au dus la căutarea unor forme de guvernare mai potrivite.

În acest context, relațiile autorității publice centrale – autorități locale suferă o serie de modificări, ca urmare a noilor opțiuni de guvernare. Astfel, fiecare nivel administrativ capătă noi responsabilități. Autoritățile centrale deleagă o parte din responsabilitățile avute la nivel local, conform principiului subsidiarității. Cadrul legislativ adoptat de fiecare țară stabilește modul în care vor colabora instituțiile publice pentru realizarea bunăstării sociale și definește rolul fiecărui nivel, precum și atribuțiile pe care le au autoritățile. În acest fel se realizează o opțiune pentru un anumit tip de stat al bunăstării și pentru un mod anume de furnizare a serviciilor sociale.

Atât în sistemele democratice, cât și în cele în curs de democratizare, guvernarea îndeplinește funcțiuni ca menținerea securității, furnizarea serviciilor publice și asigurarea unui tratament egal în fața legii. Conform lui Ronald W. Johnson și Henry P. Minis Jr. “*În statele bunăstării vestice aceste funcțiuni iau forma unui contract între autorități și cetățeni. Contractul există la diverse nivele: constituția definește principiile de bază ale contractului, legile naționale și subnaționale și procedurile oferind un cadru, și contractul devine operațional la nivel local*”. (Johnson W. Ronald, Minis, P. Henrz Jr., 1996) Astfel, participarea cetățenilor la guvernare se realizează sub aspectul definirii contractului, dar și pentru a-l pune în aplicare și a monitoriza respectarea drepturilor și obligațiilor stabilite prin acest contract.

România se înscrie și ea în această categorie. Începutul anilor '90 a marcat începutul schimbărilor în societatea românească și anume trecerea la democrație și de la economia centralizată la economia de piață.

Statul bunăstării socialist care putea fi regăsit în România înainte de '89 prezenta câteva caracteristici cum ar fi: condiționarea acordării beneficiilor sociale de muncă, un sistem de servicii cuprinzător, un cadru legal al drepturilor sociale înalt elaborat, o cultură a legalității, capacitate a statului bine dezvoltată, lipsa personalului din administrație, subdezvoltarea serviciilor sociale, criza economică cronică. (Zamfir, Cătălin, 1999).

Plecând de la aceste situații uneori paradoxale, România se adaptează cerințelor pe plan European și începe trecerea la o economie de piață și un alt tip de stat al bunăstării. Aceasta este în principal o opțiune politică, cu rezultate în toate planurile vieții sociale. Discuția se poartă în principal pe axa centralizare – descentralizare. Având în vedere faptul că România a experimentat sistemul centralizat de furnizare a bunăstării, dar nu pe cel al statelor nordice, ci sistemul sovietic, opțiunea clasei politice, susținută de populație a fost aceea de descentralizare a serviciilor sociale și a economiei. Astfel, opțiunea pentru descentralizarea furnizării bunăstării sociale, conduce la o ușoară retragere a statului din funcția sa de furnizor al bunăstării sociale, această responsabilitate fiind preluată într-o măsură tot mai mare fie de instituțiile locale sau alte agenții guvernamentale, fie de furnizori privați de servicii sociale. Statul este cel care formulează strategia și urmărește aplicarea ei, însă nu mai intervine direct. El își stabilește criteriile de performanță ce trebuie îndeplinite de către cei care vor furniza respectivul serviciu. În plus, se delegă o serie de responsabilități la nivel local și în ceea ce privește asigurarea fondurilor pentru a se acorda anumite beneficii. Finanțarea programelor sociale nu se va mai realiza în totalitate de la nivel central, ci va trebui asigurată finanțarea acestor proiecte și de la bugetul local și din alte surse; pentru aceasta, bugetul local care va fi necesar va fi astfel constituit încât să poată acorda cetățenilor beneficiile stabilite prin lege. O importanță deosebită capătă în acest context legea parteneriatului public – privat, care permite autorităților locale să atragă surse de pe piața privată pentru susținerea proiectelor pe care le desfășoară și asigurând și o mai mare implicare a actorilor sociali cu activități economice în rezolvarea problemelor comunității.

O serie de responsabilități care înainte de 1989 reveneau autorităților centrale sunt delegate autorităților locale. Astfel, autoritățile locale dobândesc o serie de responsabilități pentru care de cele mai multe ori nu sunt pregătite. Această lipsă a capacităților se referă fie la aspectele financiare ale problemei, fie la lipsa specialiștilor sau la capacitatea instituțională necesară pentru rezolvarea problemelor. În acest mod, apar o serie de legi care delegă responsabilitățile la nivel local, fără precizarea mijloacelor financiare necesare îndeplinirii obligațiilor stabilite prin lege. Un astfel de act normativ a fost legea ajutorului social. Deși autoritățile centrale au delegat responsabilitatea la nivel local, în multe situații, autoritățile locale au fost în imposibilitatea acordării acestui beneficiu. Primăriile au avut responsabilitatea acordării acestor ajutoare, însă nu aveau mijloacele financiare necesare îndeplinirii obligațiilor impuse de lege, care nu prevedea și sursele din care să se asigure aceste ajutoare. Dincolo de dificultățile de ordin financiar pe care le au autoritățile locale în îndeplinirea noilor responsabilități există probleme legate de capacitate instituțională a autorităților locale. Deși autoritățile locale au responsabilitatea de a-și obține fonduri proprii, există o serie

de factori constrângători cum ar fi incapacitatea administrativă (capacitatea autorităților locale de a colecta taxe și a găsi surse suplimentare de finanțare), impredictibilitatea surselor de venit. În încercarea de a gestiona resursele financiare, comunitățile rurale au dificultăți în colectarea acestor resurse (Șandor, M. (coord), 2002).

În domeniul serviciilor sociale aceste schimbări au fost extrem de pregnante. Prin delegarea unor responsabilități de la nivelul central la nivel local apar o serie de dificultăți, legate atât de constrângerile financiare, cât și de lipsa capacității instituționale a autorităților locale pentru rezolvarea acestor probleme. Un exemplu ar putea fi legea ajutorului social. Deși legea prevedea acordarea ajutorului social, transferarea responsabilităților la nivel local, fără precizarea surselor de finanțare a dus la o serie de aspecte negative, ceea ce a avut ca efect o acutizare a sărăciei în cadrul anumitor grupuri sociale.

O altă problemă majoră a autorităților locale este managementul local. În condițiile resurselor insuficiente, atragerea de resurse bugetare se poate dovedi o alternativă în încercarea de a face față responsabilităților. Însă în acest tip de demers este absolut necesar ca autoritățile locale să dovedească nu doar cunoașterea surselor de finanțare, dar să dovedească și abilitatea de a elabora proiecte eligibile. Lipsa specialiștilor poate fi astfel o piedică în încercarea de a atrage fonduri extrabugetare. Există o disparitate regională și pe medii de rezidență a programelor oferite de autoritățile locale, în funcție de capacitatea instituțională la nivel local.

Procesul descentralizării, în România este unul problematic. Se poate spune că, în cei paisprezece ani de tranziție, acest proces s-a desfășurat cu numeroase dificultăți. O serie de măsuri au fost adoptate fie sub presiunea organismelor internaționale, fie sub presiunea anumitor grupuri sociale. Toate aceste incoerențe, lipsa unui program clar al descentralizării și a unor măsuri foarte clar stabilite încă de la începutul acestui proces, a făcut ca acesta să fie unul cu numeroase poticniri, reveniri și îmbunătățiri.

Deși există o serie de dificultăți atât de ordin instituțional, cât și financiar, urmărind modelele statelor bunăstării vest-europene, se încearcă dezvoltarea parteneriatului cu beneficiarii serviciilor sociale, astfel încât aceștia să fie implicați în procesul de luare a deciziei, dar și în implementarea hotărârilor adoptate. Acest parteneriat oferă legitimitate deciziilor și elimină o serie de rezistențe care ar putea apărea la punerea în practică a deciziilor adoptate. Organismele europene finanțatoare încurajează acest parteneriat cu cetățenii și stimulează parteneriatele public-privat pentru realizarea bunăstării sociale. Recent a fost adoptat un act normativ prin care se reglementează acest tip de parteneriat public-privat și sunt stimulate aceste inițiative.

Aceste schimbări ale statului bunăstării românesc pot fi regăsite în demersul României de integrare în Uniunea Europeană. Negocierile cu Uniunea Europeană și capitolele de negociere încheiate deja demonstrează dorința României și a cetățenilor săi de a se integra într-un sistem de valori democratic, competitive economic și eficient din punctual de vedere al bunăstării sociale.

4.3. Impactul extinderii Uniunii Europene asupra statului bunăstării românesc

Țările candidate din Europa Centrală și de Est care și-au manifestat dorința de aderare la Uniunea Europeană vor trebui să adopte și legislația UE, inclusiv în ceea ce privește politica socială. Având în vedere orientările actuale ale UE se poate afirma că nu se prevede constituirea în viitorul apropiat a unui model unic în politica socială, așa cum s-a realizat deja în politica economică unificarea pe diferite componente-uniunea vamală, moneda unică, piața unică. Deși se regăsesc o serie de principii și practici comune, sistemele de oferire a bunăstării diferă de la o țară la alta. Cel mai probabil politica socială va rămâne de competență națională în acord însă cu principiile subsidiarității acceptate de UE; nu se poate vorbi deocamdată despre un model social unic al UE în viitorul apropiat (Mărginean, I. (coord), 2001).

Pe de altă parte, procesul de integrare europeană este privit ca o sursă a unor probleme, întrucât viitorul stat al bunăstării european va necesita o acomodare a unor orientări diferite de politică socială la forma federală de administrare a noii Europe. Această perspectivă (în ceea ce privește statele bunăstării UE) prezentă și probabilă pentru viitorul imediat se va aplica și României în momentul în care va deveni parte a organizației. Deci, în ceea ce privește politica socială, se poate vorbi de o autonomie, nu totală, dar ridicată și implicarea accentuată a competenței naționale.

În același timp însă, țările UE au adoptat o serie de reglementări comune de care s-a vorbit și anterior în materialul nostru, în special cele legate de domeniul pieței forței de muncă, măsuri a căror adoptare a fost forțată de procesul de migrare a forței de muncă între țările Uniunii și dinafara Uniunii înspre aceasta. A apărut astfel nevoia unui sistem de asigurări transnațional pentru angajații migranți și înlocuirea drepturilor cetățenești cu drepturile omului ca bază a politicilor sociale. De asemenea, s-a simțit nevoia unor măsuri noi în politica socială, legate de politica de restructurare a industriei și de susținere a agriculturii, odată cu adâncirea cooperării economice între țările europene ale Uniunii.

Pentru România, statul bunăstării bazat pe muncă prezintă o serie de consecințe pozitive și negative prezentate succint în tabelul nr. 4.

Tabelul nr. 4

Statul bunăstării bazat pe muncă într-o economie globală. Perspectiva pentru România

Consecințe pozitive	Consecințe negative
Reducerea dependenței de stat; Drepturi de asigurare mai mari pentru acei care realizează venituri mai mari; Reducerea costurilor și creșterea competitivității; Reducerea nivelului taxării;	Creșterea polarizării sociale; Pericolul migrației masive spre vest; Creșterea rolului instituțiilor transnaționale; Reducerea posibilităților de promovare a intereselor interne;

Consecințe pozitive	Consecințe negative
Reducerea conflictelor de muncă; Libera circulație a capitalului și forței de muncă.	Dezavantajarea statelor sărace în redistribuirea globală a resurselor.

Sursa: Preda M., 2002: 123.

În conturarea politicii sociale românești trebuie ținut cont de direcțiile de acțiune și recomandările Uniunii Europene. Astfel, se recomandă investirea în sănătate și în educație, un management mai bun al resurselor umane, și funcționarea eficientă a pieței forței de muncă, centrarea pe "workfare" de care se vorbește în capitolele precedente. Aceste investiții în resursele umane au o legătură directă cu o creștere a ocupării forței de muncă, cu o creștere a productivității și de aici o creștere economică. Un progres rapid în combaterea sărăciei ar trebui făcut prin utilizarea celei mai importante avuții a celor săraci, forța de muncă, iar în al doilea rând prin asigurarea serviciilor sociale pentru pătura nevoiașă-asistență medicală de bază, planificare familială, învățământ primar. Nivelul educațional în România nu este extrem de bun, structura calificărilor este distorsionată. Importantă este terminarea școlii cu o calificare care să fie capabilă să ofere o reală inserție pe piața muncii. În general, lipsa unor specializări relevante pentru piața muncii reduce eficacitatea reformelor, atât din sistemul educațional cât și din sistemul economic. Pe de altă parte, neacordarea unei atenții corespunzătoare diminuării sărăciei reprezintă o economisire falsă, ce va avea ca rezultate subalimentarea, îmbolnăvirea și creșterea criminalității.

Cei doi stâlpi ai reformelor economice recomandate, ai stabilizării sunt: controlul cheltuielilor publice și ținerea în frâu a inflației și introducerea piețelor private și conceperea legislației și reglementărilor necesare (Preda M., 2002).

Se pune problema: este România compatibilă din punct de vedere al politicilor sociale cu țările membre UE? Răspunsul este că există doar o compatibilitate parțială, cum sunt formele de organizare a sistemelor asigurărilor sociale, ca și unele modalități de intervenție de tip universal sau de asistență socială. Deosebirea se referă la nivelul redus al cheltuielilor sociale, al neacoperirii cu servicii sociale a unor grupuri vulnerabile, al inconsecvenței în aplicarea prevederilor legale privind drepturile sociale.

Europa de Est, inclusiv România au experimentat în perioada post 1989 diverse soluții ale protecției sociale, după modele occidentale, într-o perioadă când însăși modelele occidentale își caută noi repere. Măsurile pe care România trebuie să le ia în perioada următoare țin de prioritățile de rezolvare a problemelor interne dar și de integrarea în spațiul european. UE sprijină și va sprijini statele care vor adera cu ajutor financiar pentru dezvoltarea socială și apropierea de acestea.

Marian Preda (Preda, M, 2002) consideră că România nu dispune de resurse suficiente pentru politici sociale puternic redistributive, universaliste (la care și Suedia a început să renunțe) iar politicile sociale trebuie să își focalizeze resursele sărace către segmentele largi afectate de sărăcie în tranziție pe care trebuie obligatoriu să le protejeze, aducându-le la un nivel minim de subzistență.

Pe de altă parte, statul bunăstării românesc trebuie privit în contextul global al problemelor pe care le generează discuția redefinirii rolului acestuia în Vest. În Europa Occidentală se desfășoară o amplă dezbateră cu privire la statul bunăstării. Șomajul accentuat și prelungit și perspectiva creșterii numerice a pensionarilor au determinat guvernele occidentale să recurgă la economii. Acestea sunt probleme care afectează și populația României. Raportul dintre cei susținuți de fondul asigurărilor de sănătate și cei de pe piața muncii este o problemă atât în Vest cât și în Est. În ciuda efortului hotărât al statelor UE de a controla cheltuielile, structura implicării statului nu s-a modificat în mod semnificativ.

Datele, în prezent, arată că structura implicării statului nu s-a modificat în mod semnificativ în ciuda efortului hotărât al statelor UE de a controla cheltuielile. Statele bunăstării ale Uniunii de caracterizează prin câteva linii generale comune:

- amplexarea cheltuielilor publice pentru scopuri sociale se află sub supraveghere;
- structura sistemului de acordare a protecției sociale rămâne însă în linii mari, neschimbată în ciuda criticilor vehemente asupra statului bunăstării;
- chiar și în țările industrializate care cheltuiesc mai puțin, cheltuielile publice sociale în 1990 reprezentau între o cincime și o șesime din PIB. (Preda, M, 2002).

Cheltuielile sociale ale statului sunt mai reduse acolo unde: solidaritatea socială nu reprezintă un obiectiv real; venitul este mai scăzut și restricțiile financiare mai severe (ex. Portugalia); în țările în care întreprinderile joacă un rol social mai important. (Preda, M, 2002) România are față de țările UE o proporție în PIB a cheltuielilor cu protecția socială foarte mică. O viitoare aderare a României va impune probabil o reglementare a acestui aspect, în sensul creșterii semnificative a cheltuielilor sociale ale bugetului românesc.

Deci, în ceea ce privește politica socială, se poate încă vorbi în prezent de o autonomie, nu totală, dar ridicată și de o implicare accentuată a competenței naționale.

Adaptarea la logica europenizării va impune o serie de modificări ale politicii noastre sociale cum ar fi: “va crește eficiența prin renunțarea la obiectivul reducerii inegalității sociale”, “se vor sincroniza negocierile cu toți agenții europenizării și ai globalizării”, “se limitează efectele unor probleme previzibile cum ar fi: îmbătrânirea populației; emigrarea forței de muncă înalt calificate și criza viitoare a forței de muncă (începând cu 2008 probabil)”, “se maximizează avantajele în negocierile cu Uniunea”, “bunăstarea prin muncă” va fi acompaniată de “privatizarea rapidă a companiilor de stat și atragerea de companii multinaționale pe piața noastră” (Preda, M, 2002).

Din punct de vedere al politicilor sociale, impactul integrării României în structura de cooperare interstatală reprezentată de Uniunea Europeană vizează atât articularea legislativă din domeniul social, implementarea acquis-ului comunitar dar și căutarea unor soluții practice sustenabile de politică socială la problemele sociale specifice cu care ne confruntăm în tranziția economică pe care o parcurgem.

5. Analiza impactului potențial al procesului globalizării asupra statului bunăstării

**Dana Cornelia NITULESCU
Simona Vonica RĂDUȚIU**

Ipoteza de lucru a acestui capitol este: procesul globalizării poate genera mecanisme capabile să influențeze politicile sociale naționale. Capitolul analizează principalele definiții ale conceptului de globalizare și potențialul impact asupra statului bunăstării.

5.1. Analiză conceptuală

Globalizarea a fost definită ca un „fenomen cu multiple fațete, cu dimensiuni economice, sociale, politice, culturale, religioase și legale întrepătrunse în cel mai complex mod.” (Boaventura de Sousa, Santos, 1995: 253). Nu poate fi asimilat omogenizării, uniformizării sau unificării și este strâns legat de transformări internaționale cum ar fi explozia populației, creșterea inegalității la nivel mondial și problemele contemporane ale erodării mediului înconjurător. Se disting două forme de globalizare: globalizare locală și localismul globalizat realizate prin două procese: cosmopolitanism și zestrea umană comună.

Globalizarea reprezintă unul dintre cele mai importante concepte necesare în înțelegerea realității europene contemporane și “cea mai semnificativă dezvoltare și temă în viața contemporană și teoria socială de după colapsul sistemului marxist” (Albrow, Martin, 1997: 89). Autonomia statelor bunăstării este restricționată de procesul globalizării prin limitarea deciziei la nivelul politicii economice (Haibach, J.; Rusu, B.; Samzelius, T.; Szabo, B. și Vonica S, 2001: 35).

Termenii de globalizare și regionalizare nu trebuie analizați separat ci sub extensia complementarității procesuale și a conotațiilor procesuale implicate: civilizație, respectiv cultură. Cu cât lumea este mai globală, cu atât ea este mai regională iar cultura și identitatea locală mai fragmentate (idem). Procesul inevitabil al afirmării pieței globale dispune totuși de valențe pozitive prin eminența “unei societăți globale cosmopolite, coordonată și condusă fără a fi nevoie de politică și guverne” (Sava, Ionel Nicu, 2000: 91).

Conceptul de “globalizare” este utilizat în diferite tipuri de definiții: analitice (fațete specifice ale vieții sociale), realiste și istorice. Martin Albrow consideră globalizarea “cea mai semnificativă dezvoltare și temă în viața contemporană și teoria socială de după colapsul sistemului marxist” (Albrow, Martin, 1997: 89). În ciuda ambiguității de definire, globalizarea se înscrie în dinamica similară reconceptualizării unor noțiuni ca stat-națiune, organizație și comunitate.

Procesul globalizării subminează abilitatea guvernelor naționale de a îndeplini obiectivele ocupării totale a forței de muncă și a creșterii economice.

Globalizarea conduce la creșterea inegalităților veniturilor și a condițiilor de muncă printr-o mai mare flexibilizare a pieței muncii, forța de muncă post-fordistă și descentralizarea acordurilor colective. Globalizarea reduce presiunea asupra sistemelor de protecție socială și cheltuielilor sociale prin atenția prioritară acordată reducerii deficitelor și datorilor, scăderii taxelor, obiective centrale ale politicilor de stat. Globalizarea slăbește suportul ideologic al protecției sociale, în mod special al minimului național, prin subminarea solidarității naționale și legitimizarea inegalității recompensărilor. Globalizarea slăbește bazele parteneriatului social și acordului tripartit prin modificarea echilibrului de puteri în favoarea capitalului, nu a statului și a sindicatelor și patronatului. Globalizarea constrânge opțiunile politice naționale prin abordările exclusive virtual de centru dreapta. Din acest punct de vedere, este sinonim cu finalul politicilor statului bunăstării.

Logica pe care se bazează globalizarea este antagonistă în raport cu logica comunităților naționale și a politicilor democratice. Politica socială rămâne un element controversat în relația dintre capitalismul global și statul națiune democratic.

Comerțul global și mobilitatea capitalului sunt considerați elementele vinovate de producerea dezindustrializării. Forța de muncă se situează într-o piață a muncii concurențială la nivel mondial. Aceasta afectează în special forța de muncă slab pregătită neprotejată în continuare în granițele unui model al bunăstării de tip keynesianist bazat pe ocupare totală a forței muncii. Vulnerabilitatea anumitor segmente de populație în ceea ce privește accesul la piața muncii, educație, sănătate și venituri ridică problema excluziunii sociale (B. Deacon, 2000).

Procesul globalizării este responsabil pentru crearea actualei configurații internaționale. Activitatea instituțiilor legale transnaționale este susținută de congruența elementelor de adaptabilitate la contextul socioeconomic. Existența unor astfel de instituții se bazează pe răspunsuri similare la probleme similare.

Guvernele statelor naționale se confruntă cu probleme asemănătoare în politica internă și externă, ceea ce dictează importanța utilizării celor mai bune instrumente juridice, economice, politice și sociale. În cadrul suportului tehnic necesar implementării programelor adresate populației, Internetul reprezintă un element indispensabil. Noua relație creată între administrația statului și tehnologia universală a fost comparată cu dependența specifică într-o largă manufactură. (idem)

Globalizarea reprezintă principalul context al statului bunăstării actual. "Globalizarea se refera la procesul prin care economiile naționale devin mai deschise influențelor economice internaționale, mai puțin supuse controlului național." (Mishra, Ramesh, 1999: 4).

Citându-i pe Hirst și Thomson, propune distincția dintre internaționalizarea economiilor și globalizarea propriu-zisă. Internaționalizarea economiilor se referă la extensia pe plan internațional a economiilor naționale prin liberalizarea comerțului, importanța crescută a importurilor și exporturilor, investiții străine în economiile naționale.

Globalizarea propriu-zisă presupune subsumarea și rearticularea economiilor naționale prin procese și tranzacții internaționale într-o corporație transnațională fără identitate națională, necontrolabilă de guverne naționale. Se ajunge finalmente la alcătuirea unui sistem economic autonom internațional reglementat doar la nivel internațional. Distincția dintre cele două denotă dezvoltarea în timp a internaționalizării economiei și dezvoltarea fără precedent în istorie a globalizării propriu-zise. Situația actuală este caracterizată de autori ca fiind mai mult internaționalizare decât ca globalizare (idem).

Relația dintre globalizare și politicile neoliberale accentuează caracteristica globalizării de a nu fi doar un fenomen pur economic, dar și unul politic și ideologic (idem: 7). Din acest punct de vedere, globalizarea poate fi interpretată ca o extensie transnațională a ideologiei neoliberaliste.

Capitalismul neoliberal se axează pe ideologia unei piețe libere cu un minimum de protecție socială. Organizațiile internaționale care joacă un rol important în procesul globalizării promovează nereglementarea guvernamentală, comodificarea și privatizarea activităților economice, declinul protecției sociale oferite de guvernele naționale (idem: 8). Instituțiile internaționale cel mai des citate sunt: G 8, (grupul țărilor cele mai industrializate cărora li s-a adăugat Rusia), FMI (Fondul Monetar Internațional), OECD (Organizația de Cooperare și Dezvoltare Economică), Banca Mondială și Organizația Internațională a Comerțului. Procesul globalizării oferă o serie de avantaje corporațiilor transnaționale prin libertatea de a își organiza investițiile și producția într-un context de minimă relaționare și restricție din partea guvernelor naționale.

O inițiativă majoră în această direcție o reprezintă Acordul Multilateral asupra Investițiilor al cărui principal obiectiv este dizolvarea restricțiilor guvernelor naționale asupra capitalului străin prin oferirea dreptului de a fi tratat ca orice alt capital național (idem). Banca Mondială alături de alți actori internaționali influențează politica socială într-o direcție rezidualistă și de privatizare.

În lipsa unui guvern mondial, politicile economice și sociale transnaționale sunt influențate de liderul mondial reprezentat de SUA (idem: 11).

5.2. Globalizarea economică

Globalizarea economică poate fi definită prin trei dimensiuni specifice: o disciplină de piață globală, un conținut financiar și o rețea economică. Disciplina de piață se referă nu numai la bunuri și produse ci și la muncă și capital. Conținutul financiar vorbește despre viteza cu care banii traversează granițele iar rețelele economice se fundamentează pe informaționalismul economic.

Din punct de vedere economic, problema globalizării dobândește o nouă fațetă prin apariția blocurilor economice regionale, prin accentuarea confruntării dintre statele bogate și cele sărace.

Dezvoltarea comerțului a determinat comprimarea spațiului și timpului. Capitalismul a reprezentat motorul globalizării economice prin facilitarea schimbului indiferent de distanța geografică. "După Marea Depresiune din 1930, comerțul mondial era dominat de patru state: Marea Britanie, Franța, Germania și

Statele Unite ale Americii. După 1980, comerțul mondial a fost organizat în blocuri economice aflate în competiție: ASEAN, EU, NAFTA care asigură ridicarea barierelor între proprii membri și protecția împotriva blocurilor rivale” (Buzducea, Doru, 2001: 22). Astfel poate fi explicată formarea OPEC în 1960 pentru a acționa în direcția reducerii prețului petrolului.

Problematika globalizării economice se concentrează în jurul a patru mari teme: (1) dacă astăzi există o singură economie globală, (2) care sunt forțele conducătoare din spatele integrării economice globale?, (3) măsura în care piața globală influențează viața socioeconomică la nivel statal și (4) politica economică progresivă sau radicală și statul bunăstării în condițiile globalizării economice (Held & McGrew, 2000: 249).

Globaliștii consideră că modelul globalizării contemporane este fără precedent din punct de vedere istoric. A treia revoluție industrială (domeniile electronicii și informației) precum și doctrina economică neoliberală au determinat schimbări în organizarea economiei, schimbări care au afectat capacitatea regulatorie a statului. Cert este că piața globală nu înseamnă sfârșitul statului ca entitate economică, însă erodează economia națională și împinge guvernele spre adoptarea unor strategii economice mai moderate din punct de vedere al pieței și al mediului financiar.

Scepticii afirmă că tocmai această imagine a globalității subliniază rolul central al statelor puternice în construirea unei piețe globale. Mai mult, statul bunăstării și eficiența strategiilor economice naționale devin mai importante deoarece activitatea economică își trage rădăcinile din statul națiune. Companiile naționale rămân în esență companii naționale cu coordonare internațională și politicile economice naționale rămân centrate pe producerea bunăstării și prosperității (idem).

Important pentru acest gen de dezbatere este și problema puterii economiei, adică dacă organismele transnaționale financiare, de producție și comerț pot crea o economie mondială fără granițe. Existența unei piețe globale astăzi presupune ca activitatea financiară și comercială și producția națională să se desfășoare în interiorul rețelelor economice. Corporațiile multinaționale și rețelele de producție globală din diferite domenii reorganizează activitatea economică la scală globală. Se creează astfel o economie globală care se supune unei logici diferite de cea a economiei internaționale specifică perioadei imperiilor din secolele trecute. Aceasta afirmă ideea diferenței dintre o economie internațională (legături între economii naționale separate) și o economie globală (organizare economică fără granițe).

Globalizare economică nu înseamnă neapărat capitalism global, însă se poate vorbi de despre schimbări în ceea ce privește locul pe care îl ocupă puterea economică și productivitatea în economia mondială. Existența chiar și a unei piețe globale incipiente conduce la constrângeri semnificative asupra strategiilor economice pentru care optează guvernele naționale. Consecința acestui fenomen poate fi declinul suveranității naționale și a exercitării puterii de către statul modern, privit ca regulator al activității economice pentru obținerea binelui național.

O altă perspectivă este aceea că statele și politicile naționale încă mai contează. Așa cum economiile naționale devin mai deschise către forțele pieței globale așa și cetățenii caută o mai mare protecție socială izvorâtă din competiția străină pe piața muncii. Astfel, se poate afirma că se înregistrează o revigorare a social democrației, guvernele căutând să răspundă intereselor acestora. Piața globală nu înregistrează o victorie asupra națiunii ci rămâne un factor determinant pentru acțiunile de intervenție și regularizare venite din partea statului.

Modelul contemporan al globalizării economice a schimbat structura de putere, forța pieței globale trecând în fața autorității guvernelor alese în mod democratic. De când mobilitatea capitalului este în continuă creștere statele națiune s-au confruntat cu dilema alegerii între politică economică progresivă sau politică socială redistributivă. În acest sens, globalizarea poate reprezenta și sfârșitul social democrației, dar în modul în care a fost ea gândită tradițional, ca un proiect politic redistributiv. În timp ce globalizarea economică impune noi constrângeri asupra statelor bunăstării, determină, în același timp, și noi cerințe care provoacă reformarea statului bunăstării, nu desființarea lui (idem: 250).

Globalizarea redefiniște rolul și funcțiile statului națiune, subliniind rolul său strategic de coordonare – forma statului inteligent, competitiv – în opoziție cu statul redistributiv, intervenționist specific perioadei de după cel de-al doilea război mondial. Astfel, globalizarea economică nu înseamnă “demisia” statului bunăstării ci mai degrabă sfârșitul abordării tradiționaliste a acestuia. Noile programe sociale presupun investiția în capital uman și în dezvoltarea abilităților tehnice ca o alternativă la politica de furnizare într-un mod pasiv a bunăstării.

Competiția globală a modelelor de politici sociale, globalizarea conceptelor din domeniul politicilor sociale, globalizarea problemelor sociale și a modalităților de rezolvare a lor sunt câteva perspective noi de analiză a impactului proceselor economice și politice asupra politicilor sociale.

Pe de o parte, procesele politice care au influențat în mare măsură politicile sociale se referă la: (1) abandonarea modelului socialist de politică socială datorată dispariției blocului comunist, (2) necesitatea armonizării modelelor de politică socială în cadrul uniunii de state de tip Uniunea Europeană, (3) apariția unor agenții supranaționale ale globalizării (UE, NATO, FMI etc) care au puterea de a impune țărilor aderente un model de politică socială comun (Marian Preda cf. Pop, L. 2002: 353).

Pe de altă parte, există aspecte ale globalizării economice care au impact asupra politicilor sociale. Aceste influențe pot fi descrise pornind de la o serie de indicatori specifici pieței globale:

- a) Existența companiilor multinaționale presupune o circulație internațională a capitalului care afectează circulația resurselor pentru politicile sociale naționale;
- b) Migrația forței de muncă dintr-un stat în altul a ridicat problema creării unui sistem de asigurări transnațional pentru muncitorii migranți;
- c) Migrația forței de muncă dinspre țările sărace (Sud și Est) către țările bogate (Nord și Vest) a determinat formarea unei categorii sociale internaționale a emigranților și rezidenților care a presupus regândirea conceptului de

cetățenie și modificarea sintagmei “drepturile cetățenești” devenită “drepturile omului”;

- d) Transformarea statelor sărace de către cele bogate în piețe de desfacere și surse de materii prime a condus la noi politici de redistribuire, de nivel transnațional, o formă de ajutorare compensatorie a statelor sărace;
- e) Competiția economică la nivel internațional a condus la scăderea impozitelor agenților economici pentru a încuraja creșterea competitivității produselor. Această măsură imperativă a determinat o reducere a cheltuielilor sociale ale statelor;
- f) Competiția economică între economiile naționale a presupus și o competiție între modelele de stat al bunăstării adoptate de diferite națiuni. Problema alegerii unui model sau altul s-a pus în termeni de eficiență a acestor modele în condițiile în care nu de mult accentul cădea pe reducerea inegalității sociale, pe justiție socială (idem: 354).

Starea economiei mondiale s-a caracterizat prin evoluție și stagnare atât înainte cât și după încetarea războiului rece. O creștere a GDP-ului nu înseamnă neapărat o creștere a bunăstării sociale. Dezvoltarea națională nu se realizează automat chiar dacă creșterea venitului pe cap de locuitor poate conduce la o îmbunătățire a capacităților umane. Astfel, în contextul globalizării economice, relația dintre creșterea economică și dezvoltare socială este relativă din următoarele considerente:

- Concentrarea capacităților productive astfel încât mare parte din populația activă să nu aibă acces la mijloacele de producție;
- Inegalitatea crescută în distribuția veniturilor;
- Accesul inegal la tehnologie și la piața forței de muncă;
- Accesul la servicii sociale (educație, asistență medicală primară) poate fi deficitar din punct de vedere al acoperirii geografice și a calității acestora;
- Veniturile obținute din creșterea economică pot fi folosite preferențial de anumite grupuri cu influență politică (elite politice, mari proprietari, populație cu venituri mari).

5.3. Impactul globalizării asupra statului bunăstării

Contextul economic, politic și ideologic al statului bunăstării a fost alterat de trei dezvoltări importante: colapsul modelului socialist alternativ, globalizarea economiei și relativul declin al statului națiune (Mishra, Ramesh 1999: 1).

Din punct de vedere al statului bunăstării, cea mai semnificativă schimbare a fost globalizarea financiară. Deschiderea financiară a economiilor naționale, accentuată la nivelul statelor membre prin Uniunea Monetară Europeană reprezintă o direcție de dezvoltare nouă. Până în 1914, circulația financiară se desfășura într-un context în care nu se putea vorbi de statul bunăstării de tip keynesian orientat spre menținerea completă a ocupării forței de muncă, de programe sociale universale sau de nivele ridicate ale taxelor. După cel de al doilea război mondial, se înregistrează o relativă închidere a economiilor, parte integrantă a proiectului de reconstrucție postbelică a economiei internaționale.

Dependența structurală dintre incipientele state ale bunăstării și o economie națională care să controleze strict mișcările de capital și să fixeze strict ratele de conversie a fost un cadru favorabil de dezvoltare a politicilor sociale naționale (idem: 5).

Globalizarea economică în termeni de speculații financiare pe termen scurt au avut un impact negativ în țări precum cele din fostul bloc comunist rusesc prin declanșarea crizei fiscale. La nivelul politicii sociale, globalizarea economică nu a avut încă un impact semnificativ (Deacon, Bob, 2000: 146).

Abolirea controlului capitalurilor de către Statele Unite ale Americii în 1971 și de către Marea Britanie în 1979 a pus în declin modelul keynesian și a dus la ascensiunea economiilor neoliberale. Liberalizarea mișcării banilor și a capitalurilor între țări a fost urmată de libertatea firmelor de a investi în direcția promovării propriilor interese economice. Ca o consecință directă asupra statelor bunăstării, guvernele naționale nu au mai putut asigura ocuparea totală a forței de muncă naționale și creșterea economică (Mishra, Ramesh 1999: 5).

Dar oare globalizarea este cea care afectează capacitatea de a armoniza egalitatea și ocuparea totală a forței de muncă? Contextul actual vizează statul bunăstării puternic ca o precondiție a unei performanțe internaționale de succes. Schimbările majore din domeniul tehnologic sunt în principal responsabile de scăderea capacității forței de muncă de a se adapta noilor cerințe. Din acest punct de vedere, se impune organizarea periodică de cursuri de perfecționare pentru domeniile în care noutățile tehnologice și implementarea lor la nivel național ar putea afecta calitatea și condițiile muncii. Strategia Europeană de Ocupare a Forței de Muncă include acest obiectiv în cadrul celor patru piloni de bază. În acest context, pe lângă perfecționarea continuă a persoanelor angajate, se impune o mai bună corelare între cerințele practice ale pieței și pachetul educațional oferit tinerilor neangajați încă.

În ciuda costurilor mari ale tranziției spre o economie de piață, unele dintre țările Europei de Est au început să își reformeze lent politicile sociale după modelul statelor vest-europene. Întrebarea se pune în ce măsură aceste schimbări au fost declanșate de presiunea care se presupune ca a fost exercitată de procesul globalizării asupra statelor bunăstării. Țările sunt tentate să reducă obligațiile de furnizare a bunăstării în domeniile în care nivelul taxelor este mai redus pentru a atrage capital. Această premisă poate conduce la concluzia că privatizarea bunăstării și rezidualismul manifestat în țările Europei de Est și fostul bloc comunist rusesc pot fi explicate prin aceleași dinamici economice ale globalizării (Deacon, Bob, 2000: 156).

În ceea ce privește globalizarea politică, este de remarcat rolul pe care îl joacă actorii financiari mondiali, cum ar fi Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional. Privatizarea impusă în vederea oferirii de împrumuturi financiare fostelor țări comuniste este responsabilă pentru o serie de măsuri cu impact social cum ar fi: „introducerea unui nivel secundar privat schemei pensiilor, introducerea plății în colaborare în furnizarea serviciului de sănătate, expansiunea educației private, aducerea pe piață a chiriilor caselor și transformarea beneficiilor familiare anterioare universale în reziduale”. (idem: 159).

Influența pe care Banca Mondială o exercită în regiunea Europei de Est este contrabalansată în special în cazul țărilor candidate la Uniunea Europeană prin eforturile conjugate bilateral de adoptarea strategiilor specifice îndeplinirii criteriilor de la Copenhaga pentru țările candidate.

Instrumentele financiare prin care Uniunea Europeană sprijină negocierile cu statele membre sunt, în principal programele PHARE și TACIS. Evaluările acestor programe contrastează dificultățile și insuccesele fondurilor UE în raport cu relativul succes al fondurilor gestionate de Banca Mondială. Cauza poate fi neclaritatea conceptului de politică socială la nivel UE în raport cu direcțiile clare adoptate de Banca Mondială (idem).

Direcțiile viitoare depind de măsura în care ideologia unei globalizări liberale va determina o globalizare responsabilă social. O premisă din acest punct de vedere poate fi recunoașterea faptului că inegalitatea creată de capitalismul global ar trebui să ducă la necesitatea sporirii cheltuielilor sociale și a aprovizionării atât la nivel național cât și internațional. (idem).

Profesorul Agnar Sandmo consideră că globalizarea oferă o serie de amenințări statului. Pe de o parte se crede că liberalizarea comerțului internațional și factorii de mișcare vor duce la creșterea inegalității veniturilor înainte de taxe și după transferuri. Competiția din partea țărilor cu venituri reduse ar reduce presiunea salarială, în mod special pentru persoanele necalificate care sunt remunerate prin venituri reduse. Pe de altă parte, există temerea că globalizarea va constrânge în mod sever instrumentele politice pe care se bazează guvernele pentru redistribuție. Cel mai discutat caz este taxarea capitalistă prin impozitul global care poate deveni ineficientă într-o lume în care mobilitatea internațională de capital, dar temeri similare au fost exprimate și în cazul taxării progresive ale veniturilor salariale și proviziilor securității sociale.

Martin Rhodes examinează relația dintre globalizare, piețele muncii și reforma statului bunăstării pentru a examina punctele principale ale direcției de schimbare în cadrul relațiilor instituționale dintre țările Europei de Vest. Principalul argument este că, capacitatea de conducere a statului a fost constrânsă de dezvoltările din afara granițelor naționale, dar aceasta nu înseamnă neapărat pierderea controlului statului și convergența într-o direcție neoliberală. Chiar mai mult, reforma reglementărilor de pe piața muncii și remodelarea statului bunăstării poate impune în cele mai multe țări europene căutarea mai degrabă în direcția găsirii unui nou tip de corporatism decât abandonarea lui. Mai degrabă decât reglementarea în stil anglo-saxon a pieței muncii, se va impune reajustarea modelului continental de acomodare la presiunile pieței, ceea ce va prezerva protecția socială și consensul social. Într-o piață unică, cu o singură monedă, ajustarea economică de succes – incluzând o mai mare flexibilizare pe piața muncii și organizarea statului bunăstării – va impune, de asemenea, în multe țări, un corporatism flexibil, orientat spre piață, competitiv.

Holger Strulik (1999) analizează comparat două țări, fiecare populată de muncitori și capitaliști, conduse de guverne care colectează taxele pentru a finanța productivitatea de consum și redistribuția veniturilor. Împărțirea venitului distribuit este o măsură a mărimii statului bunăstării. Nu în ultimul rând, optimul politicii fiscale poate fi caracterizat prin menținerea unui stat al bunăstării generos.

Într-o astfel de inerție politică, comerțul liber și mobilitatea capitalului sunt introduse. Concurența politicii fiscale conduce la o reducere a taxelor și o relativă scădere a productivității cheltuielilor. Statul bunăstării este puternic redus fără a fi complet desființat. Dacă ambele țări își coordonează politica lor fiscală, reducerea taxelor și a transferurilor veniturilor este mai puțin pronunțată. Modelul explică de ce creșterea globalizării poate aduce beneficii țării prin statul bunăstării formal mai largit și deteriorarea bunăstării în cealaltă țară.

6. Concluzii

Începând cu anii 1970, statul bunăstării din majoritatea țărilor capitaliste a fost supus unei perioade de criză generate de problemele economice internaționale, de politicile neoliberale și de procesul globalizării. Modurile prin care și în care aceste schimbări internaționale au afectat programele de bunăstare socială au reprezentat subiecte amplu mediatizate și controversate. În timp ce unii autori subliniază faptul că programele de bunăstare socială urmează să fie reduse la minimum, alții susțin tocmai faptul că statul bunăstării nu va fi afectat de toate aceste schimbări.

În ciuda costurilor mari ale tranziției spre o economie de piață, unele dintre țările Europei de Est au început să își reformeze lent politicile sociale după modelul statelor vest-europene. Privatizarea bunăstării și rezidualismul manifestat în țările Europei de Est și fostul bloc comunist rusesc pot fi explicate prin aceleași dinamici economice ale globalizării (Deacon, Bob, 2000: 156).

Contextul economic, politic și ideologic al statului bunăstării a fost alterat de trei dezvoltări importante: colapsul modelului socialist alternativ, globalizarea economiei și relativul declin al statului națiune (Mishra, Ramesh, 1999: 1).

Problematika impactului integrării europene asupra statului bunăstării românesc a fost abordată în contextul mai larg dictat de procesul globalizării. „Integrarea Europeană este, în același timp, o reacție la procesul de globalizare și cea mai avansată expresie a ei” (Castells, M., 2000: 348).

Guvernele statelor naționale se confruntă cu probleme asemănătoare în politică internă și externă, ceea ce dictează importanța utilizării celor mai bune instrumente juridice, economice, politice și sociale.

Transformarea produsă internațional de procesul globalizării deschide trenduri globale care transferă pattern-urile instituționale de succes dinspre țări vest europene. Acestea penetrează Europa de Est prin intermediul diferitelor canale: transferul global de tehnologie, comerț electronic și tranzacții financiare, procese de politică transnaționale și difuziunea pattern-urilor culturale prin mijloace ale telecomunicațiilor (Gamble, Andrew, 2001: 35).

Răspunsul pe care unele partide social democrate din Europa îl dau schimbărilor curente este ceea ce a fost consacrat drept “A treia cale”. Viziuni antagonice au fost exprimate sub rezerva acestei “a treia căi”: ca ideologie adaptativă / reactivă, ca expresie a convergenței dintre modelul social democratic și cel liberal sau ca o nouă utopie? “A treia cale” poate fi interpretată ca o reacție la schimbările globalizării sau ca un efort de reconceptualizare a bunăstării sociale. În ce măsură schimbările recente sunt cauzate de politicile celei de “a treia căi”? Lorenz, Walter (2001) analizează posibilele răspunsuri la această întrebare. Deși este dificil de demonstrat relația cauzală, el evidențiază faptul că schimbările au urmat pattern-uri similare în diferite țări. Examinând trei regimuri ale bunăstării (corporatist, instituțional și mediteranean), Lorenz concluzionează că procesul de convergență inițiat de guvernele neoliberale continuă sub auspiciile

cele de “a treia căi”. Aceste dezvoltări pot conduce la dizolvarea contururilor distincte ale regimurilor bunăstării.

Transformarea postindustrială, în viziunea lui Esping-Andersen este previzibilă în măsura în care tipul de regim al bunăstării decide ce fel de strategii de adaptare urmează să fie luate. Întrebarea pe care o lansează este dacă nu cumva statul bunăstării este incompatibil cu noul context creat de societatea post-industrială. “Paradoxul timpurilor noastre este: cu cât statele bunăstării par a nu mai fi durabile, cu atât mai mare este cererea pentru protecție socială”. Concluziile lui Esping-Andersen sunt îndreptate spre analiza diferitelor opțiuni politice pentru diferite regimuri ale bunăstării în economiile postindustriale.

Proiectul a testat ipotezele de lucru corespunzătoare obiectivelor stabilite. Conform rezultatelor prezentate în raport, la nivelul Uniunii Europene s-au adoptat de-a lungul timpului direcții de politică socială comune tuturor statelor membre la care țările candidate, printre care și România, urmează să se alinieze prin aderare.

A fost confirmată ipoteza de lucru conform căreia cooperarea interstatală la nivelul Uniunii Europene determină o nouă paradigmă a suveranității naționale. Lucrarea a pus în evidență așa-numitul „paradox al suveranității”: statele membre nu pierd atributul suveranității prin delegare către instituțiile europene ci aceste instituții le reprezintă mai bine interesele naționale. Din punct de vedere al cooperării interstatale la nivelul statelor membre, participarea țării noastre la palierul decizional al instituțiilor Uniunii Europene va influența direct transparența și reprezentativitatea intereselor naționale.

Analiza comparativă a indicatorilor pieței muncii în România, statele membre și țările candidate au validat ipoteza stabilită. Indicatorii pieței muncii în România înregistrează valori medii în raport cu indicatorii înregistrați în statele membre și celelalte țări candidate.

Dintre procesele internaționale de maxim interes pentru înțelegerea tendințelor actuale ale statului bunăstării, lucrarea a luat în considerare procesul integrării europene și procesul complex al globalizării. Statele bunăstării vest europene înregistrează o tranziție de la statul bunăstării de tip keynesian, bazat pe ocuparea deplină a forței de muncă într-o economie națională relativ închisă la un regim al bunăstării bazat pe muncă de tip schumpeterian. La un nivel mai larg, procesul globalizării generează mecanisme capabile să influențeze politicile sociale naționale.

Bibliografie

- Albrow, Martin - *“The Global Age State and Society behind Modernity”*, Stanford University Press, Stanford, California, 1997.
- Atkinson, Tony, Cantillon, Bea, Marlier, Eric, Nolan, Brian, *Social Indicators – The EU and Social Inclusion*, Oxford University Press, 2002.
- Benner, Mats - “Sweden: continuity and change in the transition between a Keynesian Welfare State and a Schumpeterian Workfare Post-National Regime” Working Paper, Lund, Suedia, 2001.

- Boaventura de Sousa, Santos - *Toward a new multicultural conception of human rights*, Routledge, 1995.
- Buzducea, Doru – *Globalizarea. Structuri paradigmatiche moderne*, Editura Ars Docendi a Universității București, 2001.
- Castells, Manuel - *End of millennium*, ediția a doua, Blackwell Publishers, 2000.
- Deacon, Bob - „Eastern European welfare states: the impact of the politics of globalization”, in *Journal of European Social Policy*, Sage Publications, 2000.
- Dennis, Ian, Guio, Anne-Catherine - *Monetary Poverty in EU Acceding and Candidate Countries*, în seria “Statistics in focus Population and Social Conditions”, theme 3 – 21/2003, EUROSTAT, 2003.
- Esping-Andersen, Gosta - *Social Foundations of Postindustrial Economies*, Oxford, University Press, 1999.
- Gamble, Andrew - *Politică și destin*, Editura Antet, București, 2001.
- Haibach, Jan; Rusu, Bianca; Samzelius, Tove; Szabo, Béla și Vonica Simona - *Globalisation and the Future of Welfare States - Germany, România and Sweden*, Revista “Calitatea vieții”, Academia Română, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, anul XII, nr. 1-4, 2001.
- Held, David & McGrew, Anthony (ed.) – *The Global transformations Reader. An introduction to the Globalization Debate*, Polity Press, 2000.
- Johnson, W. Ronald, Minis, P. Henry Jr. – *Toward Democratic Decentralization: Approaches to Promoting Good Governance*, http://www.rti.org/Pubs/Toward_demo_decen.pdf, 1996.
- Kouvertaris, George, Moschonas, Andreas. (co-editori) - *The impact of the European Integration, political, sociological and economic changes*, PRAGER, Westport, Connecticut, London, 1996.
- Mărginean, Ioan (coord) - *Analiza comparativă a finanțării politicilor sociale din România, alte țări în tranziție și țările UE*, în „Calitatea vieții”, Revistă de politici sociale, anul XII, nr.1-4, 2001.
- Millon-Delsol Chantal - *Statul subsidiar, Ingerența și neingerența statului: principiul subsidiarității în fundamentele istoriei europene*, Cluj-Napoca, 1997.
- Mishra, Ramesh - *Globalisation and the Welfare State*, Edward Elgar, Cheltenham, Marea Britanie, 1999.
- Olsen, Johan P. - *Europeanization and Nation-State Dynamics* in Gustavsson, Sverker și Lewin, Leif, “The future of the nation-state”-essays on cultural pluralism and political integration, Graphic Systems, Angarad, 1996.
- Pescaru, Dana - „Identitatea europeană între euro-scepticism și euro-optimism” în Ilie Bădescu (coord.), *Geopolitica integrării europene*, Editura Universității din București, 2002.
- Pop, Luana (coord) – *Dicționar de politici sociale*, Editura Expert, București, 2002.
- Prodi, Romano - *O viziune asupra Europei*, Polirom, Iasi, 2001.
- Sava, Ionel Nicu - “Globalization and Regionalization in Europe. Central Europe and the Carpathian Basin at the Dawn of the 21st Century”, in

- Central Europe since 1989 concepts and developments*, Vasile Pușcaș, Dacia, Cluj-Napoca, 2000.
- Schmitter, Philippe C. - *If the Nation-State were to wither away in Europe, what might replace it?*, 1996.
- Șandor, Maria (coord) – *Local Social Services Delivery Study*, București, Banca Mondială, 2002.
- Zamfir, Cătălin, Vlăsceanu, Lazăr (coord) – *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1993.
- Zamfir, Cătălin, Zamfir, Elena (coord) - “Direcții ale reformei statului bunăstării”, în volumul *Politici sociale în România în context european*, Editura Alternative, București, 1997.
- Zamfir, Cătălin (coord) – *Politici sociale în România, 1990–1998*, București, Editura Expert, 1999.
- *** - *How is the European Union meeting social and regional needs?* Colecția “Europe questions and answers”, European Commission, Directorate General for Information, Communication, Culture and Audiovisual Publications Unit, June, Brussels, 1996.
- *** (1) - *Traite d’Amsterdam: ce qui a change en Europe*, colecția „L’Europe en mouvement”, Commission Européenne, 1999.
- *** (2) - *The European Social Fund. Europe investing in people* Collection: “Employment and Social Fund”, Luxembourg Office for Official Publications of the European Communities, 1999.
- *** (3) - *The European Employment Strategy, Investing in more and better jobs*, Employment and Social Affairs, Belgium, 1999.
- *** (4) - *“Instituțiile Uniunii Europene”*, Delegația Comisiei Europene, București, 1999.
- *** *European employment and social policy: a policy for people*, “Collection: Europe on the move”, Directorate-General for Education and Culture, Brussels, p. 4, 2000.
- *** *The Oresund Summer University, The Scandinavian Studies Track*, Roskilde University, Danemarca, 2001.
- *** (1) - *Rapport conjoint sur l’inclusion sociale*, Securite sociale & insertion sociale, Emploi & affaires sociales, Commission Européenne, Luxembourg, 2002.

Pagini de Internet consultate:

<http://www.europa.eu.int>
<http://www.infoeuropa.ro>
<http://euroinfo.cdimm.org/pagjos/ue/institut.htm>
www.uniuneauropeana.go.ro/comisiaatributii.htm
<http://www.euractiv.com>
<http://home.no.net/~enok/tekst/sandemo.htm>
http://www.iue.it/RSC/WP-Abs/97_36.html
<http://netec.mcc.ac.uk/WoPEc/data/Papers/hamqmwops299.html>
http://www.rti.org/pubs/Toward_demo_decen.pdf